

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.0 INDLEDNING.....	2
1.2 EMNEAFGRÆNSNING OG METODE	3
2.0 HJEMMELSGRUNDLAG FOR TILBAGEHOLDELSE.....	4
2.1 REGLERNE FØR LOVÆNDRINGEN	4
2.2 REGLERNE EFTER LOVÆNDRINGEN	5
2.3 TILBAGEHOLDELSE I INDTIL 6 TIMER.....	7
2.4 TILBAGEHOLDELSE AF EFTERFORSKNINGSMÆSSIGE GRUNDE.....	8
3.0 ANBRINGELSE I FORBINDELSE MED TILBAGEHOLDELSE.....	10
3.1 REGLERNE EFTER LOVÆNDRINGEN	10
3.2 UNDERRETNING VED TILBAGEHOLDELSE OG AFHØRING.....	14
3.2.1 <i>Underretning af de sociale myndigheder.....</i>	<i>14</i>
3.2.2 <i>Underretning af barnets forældre.....</i>	<i>15</i>
3.3 ADVOKATBESKIKKELSE	16
4.0 NORSK OG SVENSK RET	17
5.0 STRAFANSVAR.....	17
6.0 SOCIALE FORANSTALTNINGER EFTER LOV OM SOCIAL SERVICE	19
7.0 RETSKILDER / PRAKSIS FØR LOVÆNDRINGEN	19
8.0 INTERNATIONALE RETSKILDER / BØRNEKONVENTIONEN OG EMRK.....	23
8.0 INTERNATIONALE RETSKILDER / BØRNEKONVENTIONEN OG EMRK.....	23
8.1 FNs KONVENTION OM BARNETS RETTIGHEDER.....	23
8.2 BØRNEKONVENTIONENS INDHOLD	24
8.2.1 <i>Artikel 37 – forbud mod tortur.....</i>	<i>24</i>
8.2.2 <i>Artikel 40 – barnets ret under konflikt med loven.....</i>	<i>28</i>
8.2.2.1 <i>Artikel 40, stk. 3 (a) - den kriminelle lavalder</i>	<i>29</i>
8.3 DEN EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDS KONVENTION	31
9.0 RETSPOLITISKE BETRAGTNINGER.....	33
9.1 DEN KRIMINELLE LAVALDER / STRAFANSVAR.....	33
9.2 TILBAGEHOLDELSE.....	35
9.3 ENRUMSANBRINGELSE.....	37
9.4 ADVOKATBESKIKKELSE	41
10.0 KONKLUSION	44
EXECUTIVE SUMMARY	47
LITTERATURLISTE	48

1.0 Indledning

I maj 2004 blev en lov om ændring af retsplejeloven vedtaget vedrørende straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder med virkning fra 1. juli 2004. Baggrunden for ændringen af loven skete efter indstilling fra en af regeringen nedsat ekspertgruppe i en rapport om ungdomskriminalitet¹, hvor det blev påpeget, at der var et behov for at tydeliggøre lovhjemmelen ved anvendelse af retsplejelovens efterforskningsmidler over for børn under 15 år. Regeringen anmodede herefter Strafferetsplejeudvalget om at udarbejde en betænkning om straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder.²

På baggrund af udvalgets betænkning blev kapitel 75 b indført i retsplejeloven, hvorefter der nu som hovedregel kan foretages straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder efter retsplejelovens almindelige regler. Kapitel 75 b opridser udtømmende regler om anvendelse af straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn, herunder mulighed for at tilbageholde børn i op til 24 timer på efterforskningsstadiet samt anbringelse i enrum i op til 6 timer. Udvalget lagde ved indførelsen af kapitel 75 b i retsplejeloven vægt på, at såvel hensynet til kriminalitetsbekæmpelse som hensynet til muligheden for at iværksætte sociale hjælpeforanstaltninger for børn, der er kommet ud i kriminalitet, med styrke taler for lovændringen. Det er endvidere en kendsgerning, at mens den generelle ungdomskriminalitet er faldet i de senere år, er der en mindre gruppe af unge, som er blevet mere kriminelle, og som står bag en stadig større del af den samlede ungdomskriminalitet.³ Behovet for efterforskning af kriminalitet begået af børn under 15 år er derfor i et vist omfang stigende. Oplysninger fra politiet viser således, at der blandt børn under 15 år er registreret et stigende antal alvorlige forbrydelser så som vold og røveri.⁴ Der er blevet argumenteret for, at udviklingen i de senere år er gået bort fra retsstaten og hen imod politistaten, som understreges af, at hensynet til politiets effektivitet er blevet det alt afgørende politiske argument.⁵

Afhandlingen omhandler bl.a. en diskussion af henholdsvis hensynet til kriminalitetsbekæmpelse og hensynet til børn under 15 års retssikkerhed.

¹ Justitsministeriets Ekspertgruppe, Rapport om ungdomskriminalitet, 2001.

² Betænkning nr. 1431/2003 om straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder .

³ Regeringens handlingsplan mod volds- og ungdomskriminalitet, ”Stop volden”, 2002, side 1.

⁴ Betænkning nr. 1431/2003 side 81.

⁵ Vagn Greve, Får eller ulve, Tidsskrift 3-4/2004 s. 284 - 310, udgivet af Juridiska Föreningen i Finland, side 309.

1.1 Problemformulering

Opgavens formål er at beskrive og analysere, hvilke konsekvenser indførelsen af retsplejelovens § 821 a har for retssikkerheden for børn under den kriminelle lavalder med fokus på tilbageholdelse, enrumsanbringelse og advokatbeskikkelse. I den forbindelse vil FNs konvention om Barnets Rettigheder blive inddraget med henblik på at vurdere, hvorvidt reglerne er i overensstemmelse med Danmarks internationale forpligtelser, herunder hvorledes lovændringen forholder sig til konventionens bestemmelser om børns retssikkerhed.

1.2 Emneafgrænsning og metode

Emnet omkring straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under 15 år begrænses til at omhandle tilbageholdelse, mulighed for anbringelse i enrum og advokatbeskikkelse. De resterende bestemmelser, der er indført ved retsplejelovens kapitel 75 b, vil således kun blive berørt sporadisk og kun i det omfang, at det har relation til opgavens hovedemne. Indledningsvist vil de konkrete bestemmelser i retsplejelovens § 821 a vil blive gennemgået, suppleret af en kort beskrivelse af reglerne før lovændringen. Reglerne om tilbageholdelse, enrumsanbringelse og advokatbeskikkelse vil derefter blive sammenholdt med relevante artikler i FNs konvention om Barnets Rettigheder, og frihedsberøvelse af mindreårige vil i et mindre omfang blive vurderet i forhold til Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention. Henset til reglernes forholdsvist korte levetid, er der endnu ikke dannet et klart billede af, hvorledes bestemmelserne anvendes i praksis, og eftersom der endnu ikke foreligger retspraksis omkring tilbageholdelse af børn under 15 år efter indførelsen af retsplejelovens § 821 a, vil der hovedsageligt blive lagt vægt på (ombudsmands) praksis før lovændringen.

Principperne bag straf, strafansvar og den kriminelle lavalder vil blive gennemgået, og i den forbindelse vil lov om social service kort blive inddraget med henblik på at belyse reaktionsmulighederne over for unge lovovertrædere. Fremstillingen suppleres med retspolitiske betragtninger, som lovfæstelsen af de straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder giver anledning til.

2.0 Hjemmelsgrundlag for tilbageholdelse

Retsstillingen for børn under den kriminelle lavalder i forbindelse med strafferetlig efterforskning var på flere punkter uafklaret før lovændringen. Politiet havde adgang til at efterforske en sag, men politiets beføjelser var ikke lovfæstet i forhold til at tilbageholde mistænkte lovovertrædere under 15 år.

2.1 Reglerne før lovændringen

Før indførelsen af kapitel 75 b i retsplejeloven var politiets adgang til at foretage anholdelse af børn under 15 år ulovreguleret. Det var dog almindeligt antaget, at børn under 15 år der var mistænkt for et strafbart forhold, kunne tilbageholdes som led i efterforskningen af en forbrydelse. Dette fremgik af Rigsadvokatens Meddelelse fra 1998 om behandling af sager mod unge lovovertrædere. Ifølge denne kunne børn under 15 år, der var mistænkt for et strafbart forhold, tilbageholdes, hvis betingelserne for anholdelse var til stede, og hvis hensynet til sagens opklaring og barnets tarv gjorde en tilbageholdelse nødvendig. Endvidere fastsatte meddelelsen, at tilbageholdelsen skulle bringes til ophør snarest muligt, og at tilbageholdelsen ikke måtte udstrækkes ud over, hvad der var strengt nødvendigt af hensyn til efterforskningen og for at sikre, at barnet blev overgivet til rette vedkommende.⁶

De almindelige betingelser for anholdelse, der skal være opfyldt for at kunne tilbageholde børn under 15 år, fremgår af retsplejelovens § 755 stk. 1. Politiet kan herefter anholde en person, der med rimelig grund mistænkes for et strafbart forhold, der er undergivet offentlig påtale, såfremt anholdelse må anses for påkrævet for at hindre yderligere strafbart forhold, for at sikre hans foreløbige tilstedeværelse eller for at hindre samkvem med andre.

Efter retsplejelovens § 755 stk. 4 må anholdelse ikke foretages, hvis frihedsberøvelse efter sagens art eller omstændighederne i øvrigt ville være et uforholdsmæssigt indgreb. Politiet skal således i alle tilfælde inden anholdelsen foretage en afvejning af, på den ene side det ønskelige i foreløbig at sikre den anholdtes person, og på den anden side indgrebets omfang i forhold til arten af det

⁶ Rigsadvokatens meddelelse nr. 7/1998 pkt. 1.2.1.

forhold, den pågældende mistænkes for, og omstændighederne i øvrigt.⁷ Den mistænkte eventuelle unge alder antages at skulle indgå i denne vurdering.⁸

2.2 Reglerne efter lovændringen

Som følge af lovændringen blev kapitel 75 b indsat i retsplejeloven. Kapitel 75 b omhandler straffeprocessuelle tvangsindgreb over for personer under 15 år, herunder regler om tilbageholdelse af mistænkte personer under 15 år, jf. § 821 a, stk. 1. Indførelsen af § 821 a er en kodificering af de regler, der allerede antoges at gælde, jf. ovenstående.

§ 821 a lyder således:

“Politiet kan tilbageholde en mistænkt person under 15 år, hvis betingelserne i § 755, stk. 1, er opfyldt og tilbageholdelsens øjemed ikke kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger. § 755, stk. 2-5, samt § 758, stk. 1 og § 759 finder tilsvarende anvendelse.”

Udvalget har i forbindelse med udarbejdelsen af § 821 a overvejet, hvorvidt udtrykket anholdelse eller tilbageholdelse burde anvendes i forhold til børn. Da de almindelige regler om anholdelse er gjort mere restriktive, når det drejer sig om børn under 15 år, har udvalget valgt at benytte udtrykket tilbageholdelse.⁹

§ 821 a stk. 1, 1. pkt. fastsætter som sagt de regler om tilbageholdelse af børn under 15 år, der før var reguleret i Rigsadvokatens Meddelelse fra 1998. Politiet har nu lovreguleret adgang til at tilbageholde børn, hvis de almindelige anholdelsesbetingelser i § 755 stk. 1 er opfyldt. Der skal således foreligge et mistanke-, kriminalitets-, og indikationskrav for at et barn under 15 år, og andre der opfylder betingelserne, kan tilbageholdes/anholdes. Bestemmelsen i § 821 a stk. 1, 1. pkt. kræver ydermere, at tilbageholdelsens øjemed ikke kan opnås ved anvendelse af mindre indgribende foranstaltninger. Dette følger af det almindelige krav om proportionalitet i retsplejen, jf. retsplejelovens § 755, stk. 4, men er også udtrykkeligt nævnt i § 821 c på grund af den særlige belastning, som tilbageholdelse må antages at indebære for børn. Ifølge § 821 c skal der ved

⁷ Betænkning nr. 1974/728 om anholdelse og varetægt side 60.

⁸ Betænkning nr. 1431/2003 side 26.

⁹ Do side 110.

vurderingen af, hvorvidt tilbageholdelse eller andre straffeprocessuelle tvangsindgreb over for personer under 15 år vil være et uforholdsmæssigt indgreb, lægges vægt på den særlige belastning, som indgrebet på grund af den pågældendes unge alder må antages at indebære. Tilbageholdelse må således ikke foretages, hvis tilbageholdelsens formål kan opnås f.eks. ved at politiet underretter eller tilkalder indehaveren af forældremyndigheden over barnet eller de sociale myndigheder.¹⁰

Hensynet til de pågældende personers meget unge alder er således navnlig varetaget, dels ved en skærpet anvendelse af kravet om forholdsmæssighed (proportionalitetskravet) i § 821 c, dels gennem bestemmelser, der sikrer, at forældrene og de sociale myndigheder inddrages.¹¹

Udvalget fandt det væsentligt, at hensynet til proportionalitet blev nævnt udtrykkeligt i forbindelse med indførelsen af de særlige regler om straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under 15 år, også set i forhold til menneskerettighederne.¹² Udvalget har i den forbindelse overvejet spørgsmålet om forholdet til menneskerettighederne, navnlig Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention (EMRK). Udvalget fandt ikke, at anvendelse af straffeprocessuelle tvangsindgreb over for mindreårige kan anses for at stride herimod. På den anden side anses det for helt centralt i den henseende, at anvendelse af tvangsindgreb i det hele taget sker restriktivt under hensyn til barnets alder, modenhed m.v. Også på denne baggrund fandt udvalget, at der burde fastsættes en særlig regel om proportionalitet. Proportionalitet er således blevet et lovfæstet grundprincip ved kontakten mellem politiet og unge under 15 år.

§ 821 a stk. 1 henviser til kravet om skånsomhed, der følger af § 758 stk. 1, 1. pkt., hvorefter anholdelse (tilbageholdelse) skal foretages så skånsomt som omstændighederne tillader.

Tilbageholdelse af børn under 15 år skal således foretages så skånsomt som muligt og under hensyntagen til den pågældendes unge alder og den særlige sårbarhed som følge heraf.¹³

Betænkningen forudsætter, at tilbageholdelsen sker efter de administrative retningslinier i Rigsadvokatens Meddelelse fra 1998. Denne meddelelse, der senest er afløst af Rigsadvokatens Meddelelse fra 2004 forudsætter, at tilbageholdte børn under 15 år skal anbringes i almindeligt kontor, vagtlokale eller lignende, og at anbringelse i venterum eller detentionslokale kun må ske, såfremt anden anbringelse ikke er mulig. Anbringelse i arresthus ikke må finde sted. Slutteligt

¹⁰ Betænkning nr. 1431/2003 side 111.

¹¹ Do side 109.

¹² Do side 123.

anføres det, at håndjern og lignende magtmidler ikke må benyttes.¹⁴ Rigsadvokatens Meddelelse fra 1998 er, som ovenfor nævnt, afløst af først en meddelelse fra 2003, og senest af meddelelsen fra 2004, hvorefter de nærmere angivne retningslinier for tilbageholdelse af børn under 15 år nu fremgår af denne. I både meddelelsen fra 2003 samt meddelelsen fra 2004 anføres det, at håndjern og lignende magtmidler ikke bør benyttes.¹⁵

Efter § 821 a, stk. 2 skal politiet snarest muligt gøre den tilbageholdte bekendt med mistanken og tidspunktet for anholdelsen. Af rapporten skal fremgå, at denne regel er iagttaget. På trods af at der ikke kan rejses formel sigtelse mod børn under 15 år, har tilbageholdte børn på dette punkt samme rettigheder som sigtede personer over den kriminelle lavalder, jf. § 758, stk. 2.¹⁶

§ 821 a omhandler alene tilbageholdelse inden for strafferetsplejen.¹⁷

2.3 Tilbageholdelse i indtil 6 timer

Reglerne om varigheden af tilbageholdelse over for personer under 15 år fremgår af retsplejelovens § 821 a, stk. 4, hvoraf følger:

”Tilbageholdelsen skal være så kortvarig som mulig. Tilbageholdelsen må kun udstrækkes ud over 6 timer, når væsentlige hensyn til efterforskningen gør dette påkrævet, og må i intet tilfælde udstrækkes ud over 24 timer. Anbringelse i venterum, detentionslokale eller lignende må dog i intet tilfælde udstrækkes ud over 6 timer. Tidspunktet for tilbageholdelsen og løsladelsen skal fremgå af rapporten.”

Udvalget anfører som baggrund for § 821 a stk. 4, at på grund af den særlige belastning som tilbageholdelse må antages at udgøre for et barn, må der være et udgangspunkt om, at tilbageholdelse af et barn under 15 år ikke må have en varighed ud over 6 timer. Et barn der

¹³ Betænkning nr. 1431/2003 side 111.

¹⁴ Rigsadvokatens Meddelelse nr. 2/2004 pkt. 1.2.2.

¹⁵ Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/2003 og 2/2004 pkt. 2.2.

¹⁶ Bo Von Eyben, Jan Pedersen og Thomas Rørdam, Karnov, Retspleje og strafferet, København 2004 side 252.

¹⁷ Betænkning nr. 1431/2003 side 112.

tilbageholdes, må således normalt løslades eller overgives til forældremyndighedsindehaveren eller de sociale myndigheder senest 6 timer efter tilbageholdelsens iværksættelse.¹⁸

Denne frist er indsat med henblik på at understrege vigtigheden af, at tilbageholdelse af børn tidsmæssigt kun må udstrækkes i et omfang, som er strengt nødvendigt for, at tilbageholdelsens formål kan opnås.¹⁹ Det anføres ydermere som baggrund for denne frist på 6 timer, at politikommissionen i lov om politiets virksomhed (politiloven) har fastsat en absolut tidsfrist på 6 timer ved frihedsberøvelse uden for strafferetsplejen. Politilovens § 13 indeholder hjemmel til, at politiet kan anvende indgreb med henblik på at afværge en fare for et barn, om nødvendigt frihedsberøvelse, jf. lovens § 13, stk. 4. Frihedsberøvelse antages, efter politiloven, at komme på tale, når anvendelse af mindre indgribende midler ikke findes tilstrækkelige i den konkrete situation. Frihedsberøvelse kan finde sted med henblik på overgivelse til forældremyndighedens indehaver, de sociale myndigheder eller andre, der på forsvarlig vis er i stand til at tage sig af barnet. Frihedsberøvelsen skal være så kortvarig som muligt og må så vidt muligt ikke udstrækkes ud over 6 timer. Det anføres af politikommissionen, at den nævnte tidsfrist i politiloven først og fremmest skal iagttages af hensyn til barnet selv, men at fristerne også skal ses i lyset af, at politiets beredskab, i tilfælde hvor en overgivelse til forældremyndighedsindehaverne eller lignende ikke kan eller bør finde sted, bør ligge hos de sociale myndigheder og ikke hos politiet, i forhold til børn og unge under 18 år.²⁰ Endvidere anføres det, at tidsfristen er af en varighed, så overlevering af barnet bør kunne nås, uanset hvornår på døgnet det træffes, og at det således er forudsat, at der i de enkelte kommuner er et vist beredskab i relation til børn. Dette følger af, at kommunerne i forvejen er forpligtet til at have et vist beredskab i forbindelse med uden- og indenretlig afhøring af børn.²¹

2.4 Tilbageholdelse af efterforskningsmæssige grunde

Det fremgår som nævnt, at tilbageholdelse af børn under 15 år skal være så kortvarig som mulig, jf. § 821 a, stk. 4. Endvidere anføres det, at tilbageholdelsen kun må udstrækkes ud over 6 timer, når væsentlige hensyn til efterforskningen gør dette påkrævet, og at tilbageholdelsen i intet tilfælde må udstrækkes ud over 24 timer.

¹⁸ Betænkning nr. 1431/2003 side 91.

¹⁹ Do side 115.

²⁰ Betænkning nr. 1410/2002 om politilovgivning side 193.

²¹ Socialministeriets bekendtgørelse nr. 79 af 4. februar 1998 .

Den absolutte frist på 24 timer skal bl.a. ses i forbindelse med retsplejelovens § 760, stk. 2, hvorefter en anholdt, der endnu ikke er løsladt, skal fremstilles for en dommer inden 24 timer. Hvis anholdelse har fundet sted for et strafbart forhold, for hvilket varetægtsfængsling er udelukket, skal den anholdte løslades inden retsmødets afslutning, jf. retsplejelovens § 760, stk. 3.

At et barn under 15 år i intet tilfælde kan tilbageholdes ud over 24 timer følger af retsplejelovens § 760, stk. 4, hvorefter opretholdelse af anholdelse forudsætter at varetægtsfængsling af den pågældende ikke er udelukket. Eftersom børn under den kriminelle lavalder ikke kan varetægtsfængsles, følger det heraf, at anholdelse af et barn under 15 år ikke kan opretholdes ud over 24 timer.²² Udvalget anfører derudover, at der i forhold til retsplejelovens almindelige regler om straffeprocessuelle tvangsindgreb må gøres visse begrænsninger, og at det således er klart, at varetægtsfængsling af børn under 15 år er udelukket, og at reglerne om anholdelse på flere punkter gøres væsentligt mere restriktive, når det drejer sig om at tilbageholde børn under 15 år.²³

Udvalget anfører, i relation til varigheden af tilbageholdelse, at de ikke finder grundlag for en absolut frist for tilbageholdelse i 6 timer, hvilket fremgår af § 821 a, stk. 4, 2. pkt. Tilbageholdelse må således forlænges ud over 6 timer, hvis væsentlige hensyn til efterforskningen gør det påkrævet. Væsentlige hensyn til efterforskningen antages at gælde navnlig i sager om grov kriminalitet. Her tænkes på f.eks. voldsforbrydelser og bandekriminalitet, hvor det efter en konkret vurdering findes nødvendigt med henblik på at hindre yderligere strafbart forhold eller at forhindre, at den pågældende modarbejder sagens opklaring, f.eks. ved at advare andre mistænkte på fri fod. Derudover forudsættes det, at tilbageholdelsens øjemed ikke kan opnås ved mindre indgribende midler eller ved at overgive barnet til de sociale myndigheder. Det antages, at tilbageholdelse af efterforskningsmæssige grunde skal afsluttes snarest muligt, og hvis det derefter er nødvendigt at tilbageholde af andre grunde, f.eks. for at afvente at barnet afhentes af sine forældre eller skal transporteres til en social institution, må den fortsatte tilbageholdelse bero på andre regler.²⁴

Derudover anføres der som eksempel på sager, hvor tilbageholdelsen skal udstrækkes ud over 6 timer, tilfælde hvor der skal gennemføres en retsmedicinsk undersøgelse af barnet, der kræver, at barnet transporteres over en længere afstand til det sted, hvor undersøgelsen skal foretages.²⁵

²² Betænkning nr. 1431/2003 side 29.

²³ Do side 84.

²⁴ Betænkning nr. 1431/2003 side 116.

²⁵ Do side 115.

3.0 Anbringelse i forbindelse med tilbageholdelse

Før lovændringen var politiets retningslinier for anbringelse i forbindelse med tilbageholdelse reguleret i Rigsadvokatens Meddelelse, hvorefter tilbageholdte børn under 15 år skulle anbringes i et almindeligt kontor, vagtlokale eller lignende. Anbringelse i venterum eller detentionslokale måtte kun ske, såfremt anden anbringelse ikke var mulig. Anbringelse i arresthus måtte ikke finde sted, og håndjern og lignende magtmidler måtte ikke benyttes.²⁶

3.1 Reglerne efter lovændringen

Anbringelse i forbindelse med tilbageholdelse er nu reguleret i retsplejelovens § 821 a stk. 3, hvoraf følger:

”Tilbageholdelsen skal foretages så skånsomt som muligt. Anbringelse må ikke ske i arresthus. Anbringelse i venterum, detentionslokale eller lignende må kun ske, når det er nødvendigt af sikkerhedsmæssige grunde, eller når det undtagelsesvist er påkrævet af hensyn til efterforskningen og anden anbringelse ikke er mulig.”

Anbringelse i venterum, detentionslokale eller lignende, dvs. aflåste rum, hvor barnet befinder sig uden at være sammen med politipersonale eller medarbejdere fra de sociale myndigheder må således kun ske, når det er nødvendigt af sikkerhedsmæssige grunde eller når det undtagelsesvist er påkrævet af hensyn til efterforskningen, og anden anbringelse ikke er mulig.²⁷

Anbringelse af børn under 15 år i venterum m.m. af sikkerhedsmæssige grunde forudsættes kun at finde sted, hvis anden anbringelse er sikkerhedsmæssigt uforsvarligt som følge af barnets adfærd, f.eks. i tilfælde, hvor barnet udgør en fare for sig selv eller andre. Med hensyn til anbringelse af sikkerhedsmæssige grunde har udvalget lagt vægt på de hensyn, der gør sig gældende i politiloven. Politilovens §§ 10-13 regulerer politiets brug af tvangsindgreb uden for strafferetsplejen over for svage og udsatte personer, herunder børn. Politiloven omfatter situationer, hvor f.eks. et barn er til fare for sig selv, andre eller den offentlige orden m.v.

²⁶ Rigsadvokatens Meddelelse nr. 7/1998 pkt. 1.2.2.

Et barn under 15 år må kun anbringes i detention, hvis anden anbringelse er sikkerhedsmæssig uforsvarlig som følge af barnets adfærd, jf. politilovens § 12, stk. 2. Dette vil være tilfældet, hvor barnets opførsel har karakter af voldelig eller ustyrlig adfærd, der indebærer en alvorlig risiko for skade på barnet selv eller på andre, og hvor anden anbringelse af barnet som følge heraf ikke skønnes forsvarligt. Bl.a. kan provokerende og generende optræden således ikke i sig selv begrunde detentionsanbringelse.²⁸

Det fremgår derudover, at der gælder skærpede betingelser for at anbringe børn i alderen 12-14 år i detention, idet detentionsanbringelse normalt indebærer anbringelse i et videoovervåget aflåst mindre rum indrettet alene med en madras og et tæppe. Der skal derfor udvises den største varsomhed med at udsætte børn for denne anbringelsesform. Det anføres yderligere, at der ved detentionsanbringelse må indgå med betydelig vægt, at der er tale om et barn.

Detentionsanbringelse skal være så kortvarig som mulig og må som udgangspunkt ikke udstrække sig over 4 timer, jf. politilovens § 12 stk. 2. Hermed er det understreget, at barnet, så hurtigt som det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt, skal hjemgives eller overgives til de sociale myndigheder.²⁹

Den nævnte tidsfrist på 4 timer kan overskrides, hvis det ikke inden for fristen er muligt at overgive barnet til andre, der på forsvarlig vis kan tage sig af dette. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis der ikke i den pågældende kommune findes et beredskab, der inden for 4 timer kan tilbyde en alternativ anbringelsesform. Kommunerne bør imidlertid ved planlægningen af beredskabet tilstræbe, at det er muligt inden for 4 timer at overtage ansvaret for et detentionsanbragt barn under 15 år, således at overskridelser af fristen i videst muligt omfang undgås.³⁰ Det er derudover en betingelse, at barnet er 12 år eller derover. Ifølge politiloven § 12, stk. 1 må et barn under 12 år således ikke anbringes i detention. Det fremgår derfor af betænkningen til loven, at politiet altid, uanset barnets opførsel og tilstand, skal finde en alternativ anbringelsesform til berusede børn under denne alder.³¹

Anbringelse i venterum m.v. af børn under 15 år efter retsplejelovens § 821 a, stk. 3 forudsættes kun at finde sted på lignende betingelser som ovenfor anført. Dette gælder også for aldersgrænsen

²⁷ Betænkning nr. 1431/2003 side 113.

²⁸ Do side 201.

²⁹ Betænkning nr. 1410/2002 side 201.

³⁰ Betænkning nr. 1410/2002 side 202.

³¹ Do side 201.

for detentionsanbringelse.³² Et barn under 12 år må derfor ikke anbringes i detention under nogen omstændigheder.

Med hensyn til enrumsanbringelse af børn under 15 år af efterforskningsmæssige grunde er der i retsplejeloven mulighed for at anbringe børn i venterum, detentionslokale eller lignende, når det undtagelsesvist er påkrævet af hensyn til efterforskningen og anden anbringelse ikke er mulig, jf. § 821 a, stk. 3, 3 pkt. 3. led. Det forudsættes, at anbringelse af et barn i venterum, detentionslokale m.v. af hensyn til efterforskningen kan være nødvendig, hvis f.eks. en gruppe børn, hvoraf et eller flere er under den kriminelle lavalder, pågribes i forbindelse med grov bandekriminalitet. Udvalget anfører, at det i sådanne tilfælde kan være nødvendigt at anbringe børnene hver for sig, indtil politiet har haft mulighed for at afhøre dem. I disse tilfælde kan det være af afgørende betydning for efterforskningen, at de tilbageholdte børn ikke kommer i kontakt med hinanden inden afhøringen, hvorfor det kan være nødvendigt at anbringe børnene i aflåste rum. Det kræves, at det ikke er praktisk muligt at anbringe barnet på anden måde, hvilket kan være tilfældet, hvis der ikke er disponibelt mandskab hos politiet eller en repræsentant fra de sociale myndigheder, der kan være tilstede med barnet. Derudover anføres det, at anbringelse i venterum m.v. af efterforskningsmæssige årsager kun bør ske rent undtagelsesvist. Det er derfor en betingelse, at der dels er tale om alvorlig personfarlig kriminalitet, navnlig vold, voldtægt og væbnet røveri, og dels at enrumsanbringelse er nødvendig af væsentlige efterforskningsmæssige grunde. Derudover er det som sagt en betingelse, at anden anbringelse ikke er praktisk mulig.³³

Anbringelse i venterum, detentionslokale eller lignende må i intet tilfælde udstrækkes ud over 6 timer. Dette indebærer, at et barn under 15 år, der er enrumsanbragt, i alle tilfælde skal udtages af venterum eller detention m.v. efter 6 timer. Hvis der er væsentlige hensyn til efterforskningen, der gør det påkrævet at opretholde tilbageholdelsen, må dette i givet fald ske ved, at barnet anbringes på et kontor eller lignende i fællesskab med en voksen, f.eks. en forælder eller repræsentant for de sociale myndigheder.³⁴

Omkring muligheden for enrumsanbringelse delte udvalget sig i et flertal og et mindretal. Et mindretal i udvalget anførte, at enrumsanbringelse af mistænkte under 15 år af

³² Betænkning nr. 1431/2003 side 113.

³³ Betænkning nr. 1431/2003 side 90.

³⁴ Rigsadvokatens Meddelelse nr. 2/2004 pkt. 2.2.2.

efterforskningsmæssige grunde ikke burde tillades, idet de lagde vægt på, at frihedsberøvelse af børn under 15 år i sig selv er et meget alvorligt indgreb, og at anbringelse af et barn alene i et aflåst rum indebærer en sådan risiko for traumatisering, at hensynet til efterforskningen aldrig kan være tilstrækkelig begrundelse herfor.³⁵

Strafferetsplejeudvalget anfører som baggrund for indførelsen af § 821 a, at det generelt er væsentligt at være opmærksom på, at der med hensyn til børn gør sig helt særlige hensyn gældende, idet der ikke kan blive tale om straf, når et barn under 15 år er mistænkt. Herved adskiller situationen sig afgørende fra normalsituationen, hvor efterforskningen rettes mod en voksen person. Der er altså ikke for børn den risiko for straf, som er baggrunden for de regler, der skal sikre den straffeprocessuelle retssikkerhed.³⁶ Udvalget anfører herudover, at der taler meget væsentlige hensyn til barnet selv for at få klarlagt, hvilke kriminelle handlinger barnet har begået. Det vil herigennem kunne sikres, at der hurtigt sættes ind med de nødvendige sociale hjælpeforanstaltninger med henblik på at forhindre, at barnet fortsætter en kriminel løbebane med senere straf og sociale problemer til følge. På denne måde taler hensyn til barnet selv for, at efterforskningsmulighederne ikke gennem særlige begrænsninger bliver mindre gode end i sager mod voksne. Udvalget mener endvidere, at hensynet til barnet selv stiller spørgsmålet om barnets retssikkerhed i et andet lys, end når der er tale om voksne personer, der kan straffes. Dette betyder at man, ifølge udvalget, bør være forsigtig med at begrænse efterforskningsmidlerne i forhold til børn, selv om det modsatte efter en umiddelbar betragtning måske vil forekomme naturligt.³⁷

Udvalget anfører endvidere, at baggrunden for lovændringen også skal ses i forhold til, at behovet for efterforskning i forhold til børn under 15 år ikke er blevet mindre i de senere år, og at der blandt børn forekommer alvorlig kriminalitet så som vold og røveri. Der er sket en stigning i antallet af voldsforbrydelser og røverier der, i perioden 1992 til 2002, er steget med henholdsvis 211% og 352%.³⁸

Udvalget finder således, at der er et reelt og legitimt behov for at kunne anvende retsplejelovens straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn, selv om disse er under den kriminelle lavalder.

³⁵ Betænkning nr. 1431/2003 side 91.

³⁶ Betænkning nr. 1431/2003 side 80.

³⁷ Do side 80.

³⁸ Betænkning nr. 1431/2003 side 81 og bilag 5 i samme betænkning. Procenterne er udregnet på baggrund af de af Justitsministeriets anførte tal. Det anføres, at statistikken antages at være behæftet med en vis usikkerhed. Derudover prøves sager mod børn ikke ved domstolene, hvorfor det er usikkert om de statistikførte børn rent faktisk er skyldige i den kriminalitet, de statistikføres for. Statistikken skal derfor anvendes med forsigtighed.

Dette skyldes, ifølge udvalget, for det første hensynet til at opklare forbrydelser, jf. bl.a. ovenstående statistik, herunder klarlægge, hvem der vil, eller ikke vil kunne straffes herfor.

Med henblik på at vurdere, om anvendelsen af reglerne i § 821 a giver anledning til justeringer med henblik på begrænsning, skal der ske indberetning til Rigsadvokaten i sager, hvor der er sket tilbageholdelse af et barn under 15 år ud over 6 timer af efterforskningsmæssige grunde. Derudover skal der ske indberetning i sager, hvor der er sket enrumsanbringelse, uanset om enrumsanbringelsen er sket af efterforskningsmæssige eller af sikkerhedsmæssige grunde.³⁹

3.2 Underretning ved tilbageholdelse og afhøring

I retsplejelovens § 821 d, stk. 1 og 2 er der fastsat regler om politiets underretning af de sociale myndigheder i sager, hvor børn under 15 år er involveret. Endvidere er politiets pligt til at underrette indehaveren af forældremyndigheden fastsat i § 821 d, stk. 3.

3.2.1 Underretning af de sociale myndigheder

Retsplejelovens § 821 d, stk. 1 omhandler politiets pligt til at underrette de sociale myndigheder i forbindelse med tilbageholdelse og afhøring af mistænkte børn under den kriminelle lavalder. Efter bestemmelsen 1. pkt. skal politiet, når børn under denne alder tilbageholdes, snarest muligt underrette kommunalbestyrelsen med henblik på, at en repræsentant kommer til stede. Det samme gælder bestemmelsens 2. pkt., når der skal ske afhøring af børn under denne alder, og mistanken angår enten en overtrædelse af straffeloven eller et forhold, der efter anden lovgivning kan medføre fængselsstraf. Derudover følger det af bestemmelsen, at underretning til kommunalbestyrelsen om tilbageholdelse eller afhøring så vidt muligt skal ske inden tilbageholdelsen eller afhøringen af barnet.⁴⁰ Ifølge § 821 d, stk. 1, 3. pkt., skal en repræsentant fra kommunalbestyrelsen så vidt muligt have adgang til at overvære afhøringer, der foretages af politiet. Udvalget forudsætter ved denne bestemmelse, at tilkaldelsen af en repræsentant fra kommunalbestyrelsen ikke bevirker, at tilbageholdelsen af barnet udstrækkes ud over det strengt nødvendige, jf. § 821 a, stk. 4.⁴¹

³⁹ Rigsadvokaten Informerer nr. 32/2004 pkt. 3.0.

⁴⁰ Betænkning nr. 1431/2003 side 123.

⁴¹ Do side 123.

Samme princip gør sig gældende i dommen U 1995. 536 Ø, hvor en 14 årig ”sigtet” blev tilkendt erstatning for uberettiget anholdelse, idet retten ikke fandt, at det havde været nødvendigt, at der medvirkede en repræsentant for de sociale myndigheder ved afhøringen, hvorved frihedsberøvelsen blev unødigt forlænget grundet ventetiden, ligesom det ikke havde været nødvendigt at udstrække frihedsberøvelsen til at omfatte transport til politistationen.

Underretning ved tilbageholdelse kan undlades, hvis tilbageholdelsen har været af ganske kort varighed. Det gælder f.eks. tilfælde, hvor den pågældende løslades umiddelbart efter tilbageholdelsen, fordi det konstateres, at tilbageholdelsen er ubegrundet. Underretning om tilbageholdelse skal dog altid gives, hvis der er grundlag for at antage, at barnet har behov for særlig støtte.⁴² I samme anledning fremgår det, at et væsentligt sigte med lovændringen er, at der af hensyn til barnets tarv hurtigst muligt bør komme en kommunal repræsentant til stede, som kan støtte barnet, når den pågældende tilbageholdes af politiet med henblik på afhøring. Det fremgår således, at Socialministeriet vil følge kommunernes praksis og på grundlag heraf vurdere, om der evt. måtte være behov for yderligere initiativer.⁴³

3.2.2 Underretning af barnets forældre

Ifølge retsplejelovens § 821 d, stk. 3 skal politiet snarest muligt underrette indehaveren af forældremyndigheden over den pågældende om tilbageholdelsen eller afhøringen. Indehaveren skal så vidt mulig have adgang til at overvære afhøringen. Underretning kan dog udsættes, hvis dette er påkrævet af hensyn til efterforskningen eller må antages at stride mod væsentlige hensyn til barnet, lige så vel som forældrenes adgang til at overvære afhøringen kan undlades af samme grunde. Nægtes forældrene adgang til at overvære afhøringen, skal en repræsentant fra de sociale myndigheder tilkaldes, så repræsentanten kan overvære afhøringen. Vurderingen af hensynet til efterforskningen og hensynet til barnet er sideordnet, således at de hver især og med samme styrke kan begrunde, at underretning udsættes m.v.⁴⁴

Udvalget understreger, at det er væsentligt, at repræsentanten fra de sociale myndigheder dukker op med den fornødne hurtighed, navnlig i sager om alvorlig kriminalitet.⁴⁵

⁴² Rigsadvokatens Meddelelse nr. 2/2004 pkt. 2.4.1.

⁴³ Retsudvalgets betænkning, http://www.ft.dk/Samling/20031/udvbilag/REU/L133_bilag12.htm

⁴⁴ Rigsadvokatens Meddelelse nr. 2/2004 pkt. 2.5.1.

⁴⁵ Betænkning nr. 1431/2003 side 124.

3.3 Advokatbeskikkelse

Der er i § 821 e indsat en regel om advokatbeskikkelse for børn under 15 år. Ifølge denne bestemmelse kan der, efter anmodning fra forældremyndighedens indehaver eller fra politiet, beskikkes en advokat for en person under 15 år, når den pågældende efter sagens karakter og omfang må antages at have et ganske særligt behov for advokatbistand, og den pågældende skal afhøres i anledning af mistanke om en lovovertrædelse, der i almindelighed ville medføre fængselsstraf, eller der skal iværksættes indgreb, som efter lovens almindelige regler forudsætter, at der er rejst sigtelse mod den pågældende. Advokatbeskikkelse kan således komme på tale i f.eks. sager om drab eller kvalificeret vold. Omfatter mistanken mod barnet mange alvorlige overtrædelser, vil dette også kunne tale for, at barnet kan have et ganske særligt behov for bistand, ligeledes hvor barnet kan risikere at blive mødt med et meget stort erstatningskrav i anledning af den begåede kriminalitet. Hvis der bliver tale om at afholde retsmøder under efterforskningen, eller det af efterforskningsmæssige grunde er nødvendigt at tilbageholde barnet i medfør af § 821 a, stk. 4, i mere end 6 timer, vil der typisk også være tale om sager, hvor barnet har et ganske særligt behov for advokatbistand.⁴⁶

Udvalget har ikke fundet tilstrækkelig anledning til at fastsætte en regel om, at der skal være adgang til advokatbeskikkelse i alle tilfælde, hvor der sker tilbageholdelse af børn. Udvalget lægger her vægt på, at tilbageholdelse af børn vil være et kortvarigt indgreb.⁴⁷ Udvalget lægger herudover vægt på, at undersøgelser af strafbare forhold med hensyn til børn har et væsentligt andet sigte end ellers, idet der ikke kan blive tale om straf. Ud over det samfundsmæssige hensyn til opklaring af lovovertrædelser er det centrale i forhold til kriminelle børn under 15 år at få fastlagt de kriminelle aktiviteter med henblik på at klarlægge behovet for sociale hjælpeforanstaltninger og få iværksat sådanne foranstaltninger. Det er således efter udvalgets opfattelse hverken hensigtsmæssigt eller i børnenes interesse, at procesliggøre undersøgelser gennem fokusering på forsvarerbeskikkelse, der er indrettet til tilfælde, hvor den mistænkte eller sigtede risikerer straf. Derfor bør undersøgelser vedrørende børn under 15 år i almindelighed kunne gennemføres uden advokatbistand.⁴⁸

⁴⁶ Rigsadvokatens Meddelelse nr. 2/2004 pkt. 2.6.

⁴⁷ Betænkning nr. 1431/2003 side 101.

⁴⁸ Do side 101.

4.0 Norsk og svensk ret

I Norge kan børn under 15 år, som begår kriminelle handlinger, ikke pålægges strafferetlige reaktioner. I de tilfælde, hvor børn under 15 år begår lovovertrædelser, vil det være et anliggende for børneværnstjenesten, som efter omstændighederne kan iværksætte tiltag efter børneværnsloven. Det anføres, at politiet kan foretage både retslig og udenretslig efterforskning af sagen, hvilket betragtes som et vigtigt led i at stoppe børn så tidligt som muligt i det, som kan være begyndelsen på en alvorlig glidebane mod kriminalitet. Børn under 15 år kan hverken anholdes eller varetægtsfængsles, derimod kan de indbringes til politistation, lensmandskontor eller andet lokale som benyttes af politiet, i indtil 4 timer. Dette er et tiltag af ordensmæssig, men ikke strafferetlig karakter. Der stilles således ikke krav om, at barnet skal opfylde strafbarhedsvilkårene.⁴⁹

I Sverige kan børn under 15 år ikke straffes og kan således i princippet ikke udsættes for retsforfølgning på grund af kriminalitet. Når der skal skrives ind fra samfundets side, er det i første omgang en opgave for de sociale myndigheder, da kriminalitet kan være et tegn på, at den unges udvikling er i fare. Efterforskning kan startes i visse situationer, selvom den mistænkte er under 15 år. Der er 4 situationer, hvor efterforskning kan påbegyndes. For det første skal efterforskningen forventes at have betydning for at afgøre behovet for socialforvaltningens foranstaltninger vedrørende den unge. For det andet skal det være nødvendigt for at klarlægge om nogen, som er fyldt 15 år, har været delagtig i forbrydelsen. Som en tredje betingelse skal det være nødvendigt for at opspore gods, som man er kommet i besiddelse af ved forbrydelsen, og som en sidste betingelse, skal det i øvrigt være af særlig vigtighed, at efterforskningen finder sted. Er den unge ikke fyldt 12 år, kan en efterforskning kun påbegyndes, hvis det er særligt begrundet. Anholdelse kan ikke bruges over for en mistænkt under 15 år.⁵⁰

5.0 Strafansvar

Ligesom i de øvrige nordiske lande er den kriminelle lavalder i Danmark er 15 år, hvilket følger af straffelovens § 15. Handlinger foretaget af børn under 15 år straffes derfor ikke. Lovovertrædere, der på tidspunktet for den strafbare handling foretog ikke har opnået denne alder, betragtes strafferetligt set som mindreårige og kan hverken udsættes for straf i formel forstand eller

⁴⁹ Betænkning nr. 1431/2003 side 75.

undergives andre strafferetlige sanktioner. Ligeledes kan børn under 15 år ikke varetægtsfængsles, bl.a. under hensyntagen til, at det er uhensigtsmæssigt at underkaste børn strafferetlige foranstaltninger. De betragtninger der ligger bag dette er, at børn under 15 år i almindelighed antages at savne den modenhed, som rimeligvis må være en forudsætning for strafansvar, og at det i særlig høj grad er uhensigtsmæssigt at underkaste børn strafferetlige foranstaltninger.⁵¹

Udgangspunktet er herefter, at børn under 15 år ikke kan straffes. Begrebet straf må således defineres i vurderingen heraf. Straf kan defineres som en ubehagelighed der af staten forsætligt påføres nogen som udtryk for misbilligelse af en lovovertrædelse.⁵² Straf er også defineret som noget, der per definition og de facto er en bevidst påførsel af menneskelig lidelse, og er etisk så suspekt, at det må være et krav, at der ikke anvendes mere straf end helt nødvendigt.⁵³

I relation til frihedsberøvelse vil dette ofte, som indgreb betragtet, indebære et element af lidelse eller ydmygelse og vil ofte være en uundgåelig del af en ellers legitim straf.⁵⁴

Hvad formålet med straf angår, er hovedparten af lovgivningen et udtryk for samfundsmæssige ønsker om at påvirke borgernes handlemåder. Man kan derfor sige, at formålet med at straffe er at påvirke borgernes adfærd i en bestemt retning, og straffens formål først og fremmest er at forhindre kriminalitet i fremtiden.⁵⁵

Det bedste retssystem er således det, som bevirker, at kriminalitetsniveauet er så lavt som muligt. Ved vurderingen af nye kriminalpolitiske tiltag må det derefter vurderes, ud fra vor viden om samfundsforholdene og menneskene, om tiltaget må formodes at reducere kriminalitetsmængden.⁵⁶

Selvom udgangspunktet er, at børn under den kriminelle lavalder ikke kan straffes, kan der gribes ind over for unge lovovertrædere efter reglerne i lov om social service, hvorefter der kan iværksættes forebyggende, sociale foranstaltninger. Sociale foranstaltninger kan være mindst lige så

⁵⁰ Betænkning nr. 1431/2003 side 76 og 77.

⁵¹ Vagn Greve og Jørn Vestergaard, *Strafansvar*, 4. udg., København 2002, side 9.

⁵² Knud Waaben, *Strafferettens almindelige del, Ansvarslæren*, 4. udg., København 1997, side 21.

⁵³ Vagn Greve, *Får eller ulve*, *Tidskrift 3-4/2004* s. 284 - 310, udgivet af Juridiska Föreningen i Finland, side 295.

⁵⁴ Peer Lorenzen, Lars Adam Rehof, Tyge Trier, Nina Holst-Christensen og Jens Vedsted-Hansen, *Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention med kommentarer, artikel 1-10*, 2. udg., København 2003, side 118.

⁵⁵ Vagn Greve og Jørn Vestergaard, *Strafansvar*, 4. udg., København 2002, side 1.

⁵⁶ Vagn Greve, *Får eller ulve*, *Tidskrift 3-4/2004* s. 284 - 310, udgivet af Juridiska Föreningen i Finland, side 295.

indgribende og følelige som strafferetlige virkemidler, selvom formålet ikke er at straffe, men at støtte, socialisere og opdrage.⁵⁷

6.0 Sociale foranstaltninger efter lov om social service

I henhold til lov om social service er der en række muligheder for at gribe ind over for børn under 15 år, der har begået kriminelle handlinger. Ifølge serviceloven er der således mulighed for at idømme en reaktion med et socialt indhold samtidig med, at barnet kan fastholdes i form af en anbringelse på en social døgninstitution, herunder i særlige tilfælde på en sikret afdeling. En sikret afdeling er kendetegnet ved, at yderdøre og vinduer kan være konstant aflåst, og at værelser kan aflåses om natten. Anbringelse på sikret afdeling kan ske, hvis det er absolut påkrævet for at afværge, at den pågældende skader sig selv eller andre, med henblik på indledende observation eller iværksættelse af længerevarende behandlingsforløb. For unge under 15 år kan den samlede varighed af et ophold i en sikret afdeling blive op til 6 måneder.⁵⁸ Udgangspunktet for en kommunes vurdering af sådanne foranstaltninger er alene hensynet til barnet eller den unge, og bygger ikke på overordnede samfundsmæssige hensyn. Serviceloven bygger ikke på principper om straf, men om støtte til at opnå et bedre liv med et opdragende og socialiserende sigte. Der er dog ingen tvivl om, at der – også set i samfundsmæssigt perspektiv, er tale om ganske indgribende foranstaltninger, som af forældrene og barnet kan opleves som samfundets straf over dem. Ikke mindst når der er tale om tvangsmæssige foranstaltninger, herunder anbringelser.⁵⁹

7.0 Retskilder / Praksis før lovændringen

Eftersom der ikke foreligger retspraksis, der belyser reglerens anvendelse og omfang efter indførelsen af § 821 a i retsplejeloven, er der nedenfor redegjort for en ombudsmandsudtalelse fra 1978, samt 3 domme. Retskilderne illustrerer praksis før lovændringen i relation til anbringelse i forbindelse med tilbageholdelse, isolation af unge under 18 år, hjælpeforanstaltninger i henhold til serviceloven og frihedsberøvelse i henhold til artikel 5 i Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention.

⁵⁷ Vagn Greve og Jørn Vestergaard, *Strafansvar*, 4. udg., København 2002, side 9.

⁵⁸ Do side 11 og 12.

⁵⁹ Justitsministeriets Ekspertgruppe, *Rapport om ungdomskriminalitet*, 2001, kap. 7, pkt. 7.2.

I **FOB 1978.262** udtalte Folketingets Ombudsmand over for Justitsministeriet, at han fandt det ønskeligt, at der skete en nærmere afklaring af opfattelsen i praksis med hensyn til retsgrundlaget og begrænsningerne vedrørende politiets beføjelse til pågribelse og tvangstilbageholdelse af mistænkte under 15 år, og at der med hensyn til tilbageholdelsesmåden blev tilkendegivet retningslinier med hensyn til disse. Baggrunden for udtalelsen var en undersøgelse, der var iværksat i anledning af en brand i detentionen på en politistation, hvor en 14 årig, A, sad anbragt i ca. 2 timer. Af sagen fremgik, at årsagen til As ophold i detentionsrum var, at venterummene var optaget, og at der ikke var mandskab til bevogtning, og at det af efterforskningsmæssige grunde skønnedes nødvendigt at holde A adskilt fra tre unge mænd, der blev anholdt samtidig med As tilbageholdelse.

Kriminalpolitiet oplyste i den forbindelse, efter en skrivelse fra ombudsmanden, at politiet så vidt muligt undgik at anbringe unge under 15 år i venterum, men at det i visse tilfælde kunne være nødvendigt, særligt i nattetimerne, midlertidigt at foretage sådan en anbringelse, indtil en repræsentant fra socialforvaltningen kunne komme til stede; dette gjaldt navnlig, når de unge var meget urolige, og at der ikke var personale til rådighed til at foretage bevogtning på behørig måde.

Ombudsmanden indskærpede efterfølgende at:

”Unge under 15 år, der pågribes på fersk gerning, må ikke hensættes i venterum til senere afhøring, men må alene tilbageholdes i vagtlokalet med henblik på overgivelse til forældre eller social- og sundhedsforvaltningen”.

Ombudsmanden udtalte endvidere:

”Med hensyn til spørgsmålet om tvangstilbageholdelsessted for mistænkte under 18 år skal jeg bemærke, at jeg –både ud fra principielle synspunkter og under hensyn til de utilfredsstillende venterums- og detentionsforhold, der findes i Århus – må finde det betydningsfuldt, at politimesteren nu har fastlagt den ordning, at mistænkte under 15 år kun må tvangstilbageholdes i vagtløkkale.”

Ufr. 1999.1415 H omhandler varetægtsfængsling i isolation af en henholdsvis 15 - og 16 årig som begge var sigtede for et særligt farligt røveri. Begge erkendte sig skyldige, men ville ikke oplyse navne på medgerningsmænd, ligesom de ikke ville eller kunne oplyse, hvor udbyttet befandt sig. Landsretten besluttede, at begge skulle forblive varetægtsfængslede i isolation.

Højesteret udtalte, at hverken artikel 37(c) i Børnekonventionen eller artikel 3 i Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention udelukker, at der kan ske varetægtsfængsling i isolation af unge under 18 år. Højesteret fandt imidlertid, at der over for unge under 18 år bør udvises den yderste tilbageholdenhed med anvendelse af varetægtsfængsling i isolation, og at dette indebærer, at denne foranstaltning kun bør bringes i anvendelse over for unge under 18 år, såfremt der foreligger helt ekstraordinære omstændigheder. Højesteret konkluderede, at der i den konkrete sag ikke forelå helt ekstraordinære omstændigheder, og at der derfor burde være truffet bestemmelse om anbringelse i egnede institutioner som fængslingssurrogat.

Ufr. 2004.1047 H drejede sig om 2 drenge på 5 og 9 år, der angiveligt havde været tilstede ved voldsudøvelse mod et yngre barn. Det var drengenes moder og hendes kæreste, der var tiltalt i sagen. Der var ikke noget grundlag for at mistænke de to drenge, men politiet ønskede at afhøre dem alligevel, da deres forklaringer måtte anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald. Landsretten pålagde drengene at afgive forklaring og udtalte i den forbindelse, at det krævede børnenes forklaringer for at kunne afgøre, i hvilket omfang der kunne rejses tiltale mod de to sigtede, og at børnenes forklaringer derfor var afgørende betydning for sagens udfald. Højesteret tiltrådte dette og udtalte, at ifølge anklagemyndigheden var der ikke nogen oplysninger i sagen, som gav grundlag for at mistænke de to drenge for at have udøvet volden. Højesteret udtalte endvidere, at såfremt det i øvrigt skulle ende med, at volden måtte anses for udøvet af dem, ville dette ikke udsætte drengene for samfundsmæssige reaktioner i form af straf, jf. straffelovens § 15, men for hjælpeforanstaltninger som efter Højesterets opfattelse ikke kunne anses for at medføre noget tab af velfærd. Højesteret fandt herefter ikke noget grundlag for at fritage drengene fra at vidne.

Højesteret afviste, at et sådant vidnepålæg under de foreliggende omstændigheder kunne anses for at stride imod Den Europæiske Menneskerettigheds Konventions artikel 8, jf. dennes stk. 2, eller Børnekonventionens artikel 3.

Den Europæiske Menneskerettigheds Domstol fandt i afvisningsafgørelsen **Koniarska 12/10 2000 (dec.)**, at en anbringelse af en 17 årig pige på en sikret ungdomsinstitution i 5 måneder udgjorde en

frihedsberøvelse i artikel 5s forstand, idet ungdomsinstitutionens sikkerhedsforanstaltninger svarede til dem, der gjaldt for sikkerhedsfængsler for voksne lovovertrædere. Anbringelsen var dog i det konkrete tilfælde forenelig med artikel 5, idet anbringelsen var sket i opdragelsesøjemed og derfor forenelig med artikel 5 litra d.⁶⁰

Højesteret afviser således i Ufr. 2004. 1047 H, at hjælpeforanstaltninger der træder i stedet for straf kan anses for at medføre tab af velfærd, det vil sige, at hjælpeforanstaltninger ikke kan anses som en straf. Dommen fra EMD udtaler sig ikke om, hvorvidt anbringelse af unge på en sikret afdeling er at anse som en straf, men det konstateres, at unges ufrivillige ophold på sikrede afdelinger er en frihedsberøvelse, hvilket som før nævnt kan føles som en straf for den unge.

⁶⁰ Peer Lorenzen, Lars Adam Rehof, Tyge Trier, Nina Holst-Christensen og Jens Vedsted-Hansen, Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention med kommentarer, artikel 1-10, 2. udg., København 2003, side 159.

8.0 Internationale retskilder / Børnekonventionen og EMRK

Gældende ret skal, udover belyses af (fremtidig) national retspraksis, også vurderes i forhold til Danmarks internationale menneskeretlige forpligtelser. I forbindelse med tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder er det relevant at inddrage FNs Konvention om Barnets Rettigheder, samt i et vist omfang Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention.

8.1 FNs Konvention om Barnets Rettigheder

I 1989 vedtog FNs medlemslande enstemmigt FNs konvention om Barnets Rettigheder (Børnekonventionen). Børnekonventionen er en bindende aftale mellem de stater, der har ratificeret den og stiller krav om, at den nationale lovgivning skal tilpasses konventionens intentioner.

Danmark ratificerede konventionen i 1991, og dermed blev staten juridisk bundet til at efterleve konventionen, der sikrer børn en række retssikkerhedsmæssige garantier. Børn er, ifølge konventionens artikel 1, alle individer under 18 år.

For at sikre at Børnekonventionen virkelig efterleves af de lande der har tiltrådt den, og med henblik på at undersøge, hvilke fremskridt deltagerstaterne således gør for at opfylde de forpligtelser de har påtaget sig i henhold til konventionen, er der oprettet en international børnekomité, jvf. artikel 43, hvis formål er at holde øje med, at landene overholder Børnekonventionen. Den internationale kontrol med efterlevelsen af Børnekonventionen varetages således af Børnekomitéen, hvis beføjelser over for deltagerstaterne begrænser sig til at gennemgå de periodiske rapporter fra alle de lande, der har tiltrådt Konventionen, jvf. artikel 45. To år efter at et land har godkendt Børnekonventionen, skal det sende den første rapport om landets børns situation til en særlig international Børnekomite. Børnekomiteen giver kritik af rapporterne og vejledning til landene om at ændre og forbedre forhold, som de ikke finder er i overensstemmelse med Børnekonventionen. Efter at have sendt den første rapport skal landene derefter sende periodiske rapporter hvert femte år til Børnekomiteen, jvf. artikel 44.

8.2 Børnekonventionens indhold

Børnekonventionen har en klart defineret målsætning i forhold til børn, hvorefter målet for indgreb alene må sigte mod at styrke barnets bedste og dets resocialisering, jf. artikel 3. Konventionens princip om, at barnets bedste skal komme i første række, fungerer som et af Børnekonventionens hovedprincipper, og må tydeliggøres både som et nationalt ansvar for staten og som individuelle rettigheder for barnet.⁶¹ Konventionens øvrige bestemmelser skal således fortolkes ud fra dette princip.

I forbindelse med straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn indeholder Børnekonventionen visse bestemmelser, der er relevante i forhold til tilbageholdelse og enrumsanbringelse af børn under den kriminelle lavalder. Især bestemmelserne i artikel 37 og 40 har betydning for børns retsstilling i disse sager.

8.2.1 Artikel 37 – forbud mod tortur

Artikel 37 omhandler tortur, umenneskelig behandling og frihedsberøvelse. Ifølge denne bestemmelse skal deltagerstaterne sikre at:

(a) intet barn gøres til genstand for tortur eller anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Hverken dødsstraf eller fængsel på livstid uden mulighed for prøveløsladelse skal kunne idømmes for forbrydelser begået af personer under 18 år.

Frihedsberøvelse er reguleret i artikel 37 (b), hvorefter staterne skal sikre at:

(b) intet barn ulovligt eller vilkårligt berøves sin frihed. Anholdelse, tilbageholdelse eller fængsling af et barn skal følge lovens forskrifter og må kun bruges som en sidste udvej og for det kortest mulige passende tidsrum.

Hvorvidt politiets tilbageholdelse af børn under den kriminelle lavalder i forbindelse med efterforskning er omfattet af ovenstående bestemmelse kan anføres:

*“The deprivation of liberty means any form of detention or imprisonment or the placement of a person in another public or private custodial setting from which this person is not permitted to leave at will by order of any judicial, administrative or other public authority.”*⁶²

Endvidere defineres anholdelse og tilbageholdelse i bemærkningerne til konventionen:

*“Arrest is the act of apprehending a person for the alleged commission of an offence; detention is any deprivation of liberty, except as the result of a conviction for an offence.”*⁶³

Der er derefter grundlag for at fastslå, at tilbageholdelse af børn under 15 år i politiets varetægt er omfattet af artikel 37. Kravet om, at anholdelse, tilbageholdelse eller fængsling skal bruges som sidste udvej og for det kortest mulige passende tidsrum omfatter således også frihedsberøvelse, som ikke hører under de almindelige domstoles domæne, hvilket f.eks. er tilfældet ved børn under den kriminelle lavalder.⁶⁴ Bestemmelsen i artikel 37 (b) understreger, at tilbageholdelse af børn må anses for en klar undtagelse og at der, hvis det finder sted, skal tages særligt hensyn til børn og deres aldersmæssige behov.

FNs holdning til frihedsberøvelse fremgår bl.a. af ”De Forenede Nationers Standardminimumsregler for Retspleje over Mindreårige” fra 1985 (”The Beijing Rules”). ”The Beijing Rules” er en politisk programerklæring, som sætter nogle rammer for, hvor landene skal arbejde hen imod, og virker udadtil som standard. Reglerne er ikke retligt bindende, men kan fungere som bidrag til fortolkning af konventionen og foreskriver at:

*”Restrictions on the personal liberty of the juvenile shall be imposed only after careful consideration and shall be limited to the possible minimum”.*⁶⁵

⁶¹ Børnerådet, nordisk rapport om begrebet ”Barnets bedste i nordisk perspektiv”, 1999, side 30.

⁶² Unicef, Rachel Hodgkin og Peter Newell, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, fully revised edition, Geneve 2002, side 549.

⁶³ Do side 549.

⁶⁴ Institut for Menneskerettigheder,

http://www.menneskeret.dk/undervisning/laerer/Boernharrettigheder/artiklerne34_42/

⁶⁵ General Assembly, United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (”The Beijing Rules”), resolution 40/33, 1995, rule 17.1 (b).

Det anføres ydermere at:

*”The well-being of the juvenile shall be the guiding factor in the consideration of her or his case”.*⁶⁶

Som et yderligere fortolkningsbidrag til konventionen omkring frihedsberøvelse kan nævnes ”United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty” (JDL) fra 1990, hvoraf fremgår at:

*”Deprivation of the liberty of a juvenile should be a disposition of last resort and for the minimum necessary period and should be limited to exceptional cases.”*⁶⁷

Artikel 37 (c) regulerer de forhold, som frihedsberøvede børn er underlagt, og forpligter deltagerstaterne til at efterleve at:

(c) ethvert barn, der er berøvet friheden, behandles menneskeligt og med respekt for menneskets naturlige værdighed og på en måde, der tager hensyn til deres aldersmæssige behov. Især skal ethvert barn, der er berøvet friheden, holdes adskilt fra voksne, medmindre en sådan adskillelse ikke anses at tjene barnets tarv, og skal have ret til at opretholde kontakt med sin familie gennem brevveksling og besøg, bortset fra under særlige omstændigheder.

Det er blevet anført, at enrumsanbringelse kan diskuteres i relation til Danmarks internationale forpligtelser, henset til Børnekonventionens artikel 37 (a), hvorefter deltagerstaterne skal sikre, at intet barn gøres til genstand for tortur eller anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, og at ethvert barn der er berøvet friheden, behandles menneskeligt og med respekt for menneskets naturlige værdighed, og på en måde der tager hensyn til deres aldersmæssige behov, jf. artikel 37 (c).

⁶⁶ General Assembly, United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), resolution 40/33, 1995, rule 17.1 (d).

⁶⁷ General Assembly, United Nations Standard Minimum Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, resolution 45/113, 1990, rule 2.

Hvorvidt enrumssanbringelse af børn under 15 år er i overensstemmelse med Børnekonventionen er det blevet anført at:

“Placing a child in isolation or solitary confinement raises a further issue under article 37 (a) of the Convention, in addition to the issues relating to the restriction of liberty involved.”⁶⁸

Artikel 37 (d) er relevant i forhold til spørgsmålet omkring børn under den kriminelle lavalder behov for advokatbistand. Denne artikel foreskriver, at hvis et barn berøves friheden, har det ret til juridisk bistand og til at få sin sag prøvet ved en domstol eller lignende instans:

(d) ethvert barn, der er berøvet sin frihed, har ret til hurtig juridisk og anden passende bistand samt ret til at få lovligheden af sin frihedsberøvelse prøvet ved en domstol eller anden kompetent, uafhængig og upartisk myndighed og til hurtig afgørelse af enhver sådan sag.”

Hvorvidt politiets tilbageholdelse af børn under den kriminelle lavalder er omfattet af denne bestemmelse kan anføres, som ovenfor nævnt: *detention is any deprivation of liberty, except as the result of a conviction for an offence.*”⁶⁹

Det fremgår ikke af betænkningen, hvorvidt frihedsberøvelse af børn under den kriminelle lavalder kan anses som omfattet af Børnekonventionens artikel 37 (d), men der må være grundlag for at fastslå, at børn under den kriminelle lavalder, der tilbageholdes af politiet, er omfattet af artikel 37 (d), da bestemmelsen som sagt omhandler alle former for frihedsberøvelser, jf. note 60.

I relation til spørgsmålet om juridisk bistand er der blevet argumenteret for, at uanset at børn under den kriminelle lavalder ikke kan straffes, vil børn have behov for advokatbistand. Hvorvidt det kan lægges til grund, at frihedsberøvelse af børn under 15 år er omfattet af artikel 37 (d) eller ej, bør der være adgang til advokatbeskikkelse, henset til, at de foranstaltninger, der kan blive tale om at iværksætte over for barnet, må betragtes lige så indgribende for barnet som kortvarige frihedsberøvelser, uanset at der ikke bliver tale om egentlige strafferetlige sanktioner.⁷⁰

⁶⁸ Unicef, Rachel Hodgkin og Peter Newell, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, fully revised edition, Geneve 2002, side 547.

⁶⁹ Do side 549.

8.2.2 Artikel 40 – barnets ret under konflikt med loven

Ifølge artikel 40, stk. 1 fremgår det, at deltagerstaterne anerkender retten for ethvert barn, der mistænkes eller anklages for eller er fundet skyldig i at have begået et strafbart forhold, til at blive behandlet på en måde, der er i overensstemmelse med fremme af barnets sans for værdighed og værdi, som styrker barnets respekt for andres menneskerettigheder og fundamentale frihedsrettigheder, og som tager barnets alder og ønskeligheden af at fremme, at barnet resocialiseres og påtager sig en konstruktiv rolle i samfundet, i betragtning.

Hvorvidt tilbageholdelse af børn under den kriminelle lavalder er omfattet af denne bestemmelse kan anføres:

“Article 40 of the Convention covers the rights of all children alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law. Thus, it covers treatment from the moment an allegation is made, through investigation, arrest, charge, any pre-trial period, trial and sentence.”⁷¹

Artikel 40 beskriver et barns rettigheder, hvis barnet er sigtet eller mistænkt for at have begået et strafbart forhold, og udgangspunktet er, at børn har de samme fundamentale retsgarantier som voksne. Med henblik derpå er det forudsat, at deltagerstaterne især skal sikre at ethvert barn, der mistænkes eller anklages for at have begået strafbart forhold, mindst har følgende garantier, jf. artikel 40, stk. 2 (b);

At blive anset for uskyldig, indtil skyld er bevist i henhold til loven, jf. artikel 40, stk. 2 (b) (i), at blive oplyst straks og direkte om anklagernes indhold, om fornødent gennem sine forældre eller værge, og til at få juridisk eller anden passende bistand til forberedelse og fremstilling af sit forsvar, jf. artikel 40, stk. 2 (b) (ii),

at få sagen afgjort, uden forsinkelse, af en kompetent, uafhængig og upartisk myndighed eller dømmende organ efter en upartisk procedure i henhold til loven med tilstedeværelse af en juridisk eller anden passende rådgiver, medmindre dette ikke anses for at tjene barnets tarv, især i betragtning af dets alder eller situation, dets forældre eller værge, jf. artikel 40, stk. 2 (b) (iii).

⁷⁰ Advokatrådets Retsudvalg, høringssvar vedr. betænkning nr. 1431/2003 side 2.

⁷¹ Unicef, Rachel Hodgkin og Peter Newell, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, fully revised edition, Geneve 2002, side 590.

Derudover foreskriver konventionen, at deltagerstaterne skal sørge at fremme indførelsen af love, fremgangsmåder, myndigheder og institutioner, som er specielt tilpasset børn, der mistænkes, anklages for eller anses for at have begået strafbart forhold, herunder især fastlæggelse af en minimumsalder, under hvilken børn anses ikke at være i stand til at begå strafbart forhold, jf. artikel 40, stk. 3 (a), og nærværende opgaves afsnit 8.2.2.1.

Ifølge artikel 40, stk. 3, (b) skal deltagerstaterne sørge at fremme indførelsen af forholdsregler, hvor det er hensigtsmæssigt og ønskeligt, til at tage vare på sådanne børn, uden at involvere retsinstanser, forudsat at menneskerettigheder og retsgarantier respekteres i fuldt omfang.

Artiklen understreger vigtigheden af, at meget unge børn ikke bør kunne ifalde strafansvar, og at disse børn så vidt muligt ikke skal involveres i det retlige system, og at der til gengæld bør være alternativer til retsvæsenet, under forudsætning af, at børnene bevarer de samme retsgarantier.⁷²

8.2.2.1 Artikel 40, stk. 3 (a) - den kriminelle lavalder

Børnekonventionens artikel 40, stk. 3 (a) opfordrer staterne til at fastlægge en kriminel lavalder, men konventionen foreskriver ikke nogen bestemt aldersgrænse:

”States Parties shall seek to promote the establishment of a minimum age below which children shall be presumed not to have the capacity to infringe the penal law.”⁷³

Derudover fremgår det af ”The Beijing Rules”, at fastsættelsen af den kriminelle lavalder skal tage børns modenhed i betragtning ved fastsættelsen af denne:

”In those legal systems recognizing the concept of the age of criminal responsibility for juveniles, the beginning of that age shall not be fixed at too low an age, bearing in mind the facts of emotional, mental and intellectual maturity.”⁷⁴

⁷² Unicef, Rachel Hodgkin og Peter Newell, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, fully revised edition, Geneve 2002, side 597.

⁷³ Børnekonventionens art. 40, stk. 3, (a).

⁷⁴ General Assembly, United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), resolution 40/33, 1995, rule 4.1.

Kriterierne for fastsættelse af en kriminel lavalder skal således, ifølge Børnekonventionen og det supplerende fortolkningsbidrag fra FN ("The Beijing Rules"), baseres på en følelsesmæssig, mental og intellektuel modenheds betragtning.

Den kriminelle lavalder varierer i høj grad deltagerstaterne imellem. Børnekomiteen har udtalt ønske om fastsættelse af den højst mulige kriminelle lavalder, og har i den forbindelse udtalt kritik over for deltagerstater, hvor den kriminelle lavalder er 10 år eller under.

Den officielle nationalt fastsatte kriminelle lavalder er dog ikke altid retvisende over for den måde, som unge kriminelle bliver behandlet på i et lands retssystem. I nogle lande bliver børn, der er under den kriminelle lavalder, behandlet i retssystemet af specielle "børnedomstole", hvor andre lande, på trods af en lav kriminel lavalder, ikke indfører unge i retssystemet før 16- 17 års alderen. Det kan derfor være svært at udlede, hvorvidt de forskellige deltagerstater via deres fastsatte officielle lavalder er et udtryk for at der tages hensyn til barnets alder, modenhed samt intellektuelle og følelsesmæssige kapacitet.⁷⁵ Børnekomiteen advarer på den anden side også imod fastsættelse af en for høj kriminel lavalder, idet det kan være svært at gennemskue, hvordan børn under en højt fastsat kriminel lavalder håndteres af systemet, og hvorvidt de er dækket af samme retsgarantier uden for det strafferetlige system.

“ In sum, the age at which criminal responsibility is set may or may not reflect a repressive or rehabilitative perspective on the part of the authorities. The lack of due process guarantees is indeed the main concern arising from the establishment of “too high” a minimum age. For children under that age, it often means the non-intervention of the justice system in which, alone, those guarantees are safeguarded, in theory at least. Hearings and decisions outside that system, including those by administrative bodies, are not bound by the same rules and may, it is feared, take on an arbitrary nature.”⁷⁶

⁷⁵ Unicef, Innocenti Digest 3, "Juvenile Justice", Italien, 1998, side 4 og 5. Artiklen kan findes på linket: <http://www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest3e.pdf>

⁷⁶ Do side 5.

8.3 Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention

Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention indeholder ikke særlige bestemmelser vedrørende børn, men de almindelige bestemmelser finder tillige anvendelse, når der foretages straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under 15 år. I henhold til EMRKs artikel 5 er strafferetlig frihedsberøvelse af mindreårige generelt begrænset, navnlig for så vidt angår frihedsberøvelse som led i afsoning. Dette skyldes, at de fleste stater har regler om straffrihed for mindreårige under den kriminelle lavalder. Derimod vil det typisk være muligt at anholde mindreårige for at forhindre kriminalitet. Det fremgår af konventionen, at bestemmelsen generelt må sammenholdes med de rettigheder, som er garanteret i FNs Børnekonvention.⁷⁷

Den Europæiske Menneskerettigheds domstol (EMD) har i to sager, henholdsvis V. og T. mod UK, begge domme afsagt 16. december 1999, taget stilling til fastsættelsen af en kriminel lavalder, der i Storbritannien er fastsat til 10 år. Artikel 3 i Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention, der forbyder tortur og umenneskelig og nedværdigende behandling, kan finde anvendelse når der foretages straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under 15 år. Domstolen fandt ikke, at en kriminel lavalder på 10 år var at sidestille med umenneskelig og nedværdigende behandling efter denne artikel.

I V. mod UK afviste EMD således, i præmis 69-80, at en lav nationalretlig grænse for strafansvar konkret var i strid med artikel 3, idet der ikke var etableret en klar europæisk mindstestandard. Så uanset at EMRK skal fortolkes dynamisk, og det er relevant at inddrage situationen i andre medlemsstater, kunne dette ikke lede til et andet resultat. EMD konkluderede endvidere, at FNs Børnekonvention artikel 40, stk. 2, litra b, og EMRK artikel 6, stk. 1 ej heller krævede en bestemt mindstealder. EMD bemærkede dog, at der var en tendens til at beskytte unge, der blev tiltalt, jf. også artikel 40, stk. 2, litra b i Børnekonventionen, og artikel 6, stk. 1 i EMRK. I den konkrete sag vurderede domstolen ikke, i relation til artikel 3, at myndighederne havde haft til hensigt at ydmyge klageren eller skabe lidelse, selvom EMD anerkendte, at procesformen kunne have sådan en

⁷⁷Peer Lorenzen, Lars Adam Rehof, Tyge Trier, Nina Holst-Christensen og Jens Vedsted-Hansen, Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention med kommentarer, artikel 1-10, 2. udg., København 2003, side 158.

virkning. Der var imidlertid ikke tale om, i relation til ovennævnte sag, at denne virkning gik ud over, hvad der var uundgåeligt, hvorfor artikel 3 ikke var krænket.⁷⁸

Frihedsberøvelse vil ofte i sig selv – som indgreb betragtet – indebære et element af lidelse eller ydmygelse, men dette vil ikke udgøre en krænkelse af artikel 3, for så vidt at det ikke går ud over, hvad der må betragtes som en uundgåelig del af en legitim behandling eller straf. Staten er dog forpligtet til at sikre, at den frihedsberøvede sikres opholdsforhold, som er forenelige med respekten for personens menneskelige værdighed, og at frihedsberøvelsen ikke praktiseres på en måde, som giver anledning til overlast eller medfører hårdere vilkår end nødvendigt. Staten skal også sikre, at den pågældendes helbred og velbefindende er tilstrækkeligt beskyttet.⁷⁹

⁷⁸ Peer Lorenzen, Lars Adam Rehof, Tyge Trier, Nina Holst-Christensen og Jens Vedsted-Hansen, Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention med kommentarer, artikel 1-10, 2. udg., København 2003, side 118.

⁷⁹ Do side 118 og 119.

9.0 Retspolitiske betragtninger

Der er foretaget en gennemgang af retsplejelovens regler omkring tilbageholdelse af børn under 15 år, samt af de internationale retskilder. Det kan diskuteres, hvorvidt § 821 a og e, er forenelig med Børnekonventionen. Reglerne giver anledning til retspolitiske overvejelser i relation til indgreb over for børn under den kriminelle lavalder, særligt reglerne om tilbageholdelse, enrumsanbringelse og advokatbeskikkelse.

Det særlige ved indgreb efter retsplejelovens § 821 er, at efterforskningen rettes mod personer, som på grund af deres alder ikke kan straffes. Når man taler om indgreb over for børn under 15 år, kan man tale om to overordnede hensyn. Retsplejeloven regulerer på den ene side hensynet til kriminalitetsbekæmpelse/hensynet til efterforskningen og på den anden side hensynet til individets retssikkerhed. I forbindelse med indgreb over for børn under 15 år kan man tale om, på den ene side hensynet til efterforskningen, og på den anden side hensynet til barnets bedste/barnets retssikkerhed.

9.1 Den kriminelle lavalder / strafansvar

Ved vurdering af, i hvilket omfang straffeprocessuelle tvangsindgreb skal kunne foretages over for børn under 15 år, er det relevant at tage de hensyn, der ligger bag fastsættelsen af den kriminelle lavalder i betragtning. Strafferetligt set kan børn under 15 år ikke undergives strafferetlige sanktioner, bl.a. under hensyntagen til, at børn under 15 år i almindelighed antages at savne den modenhed, som rimeligvis må være en forudsætning for strafansvar. Børnekonventionen og Børnekomiteen anbefaler, at den kriminelle lavalder sættes højst muligt i de deltagende stater, og byder et forslag om en kriminel lavalder på 18 år velkommen⁸⁰, bl.a. under hensyntagen til børns følelsesmæssige, mentale og intellektuelle modenhed, eller mangel på samme. Disse ovenstående hensyn ligger således bag fastsættelsen af en nedre grænse, hvorunder børn ikke skal behandles i det strafferetlige system, men derimod i det socialretlige regi, hvor fokus er på hjælpeforanstaltninger over for børnene frem for straffende foranstaltninger. Det er i den forbindelse blevet anført, at når børn under den kriminelle lavalder ikke behandles i det strafferetlige system, men derimod i andet regi, f.eks. det socialretlige, som ikke er underlagt de samme retsgarantier, er der risiko for

vilkårlige afgørelser. Der er mulighed for, i henhold til serviceloven, at træffe afgørelser om anbringelse af børn under 15 år på sikrede afdelinger, hvilket er en ganske indgribende foranstaltning, som af barnet kan opleves som straf. Forskellen på det socialretlige system frem for det strafferetlige er, at i det socialretlige system er barnet ikke underlagt de samme retsgarantier, som f.eks. muligheden for at blive repræsenteret af en advokat i tilfælde, hvor barnet skal underlægges foranstaltninger som f.eks. anbringelse på en sikret afdeling.

Ifølge Børnekonventionens artikel 40, stk. 3 (b), skal deltagerstaterne, hensigtsmæssigt, tage vare på børn, der mistænkes for at have begået strafbart forhold, uden at involvere retsinstanserne, under forudsætning af, at menneskerettigheder og retsgarantier respekteres i fuldt omfang. Man kan argumentere for, at sagsbehandlingen i det sociale system ikke indfrier dette krav til fulde grundet risikoen for vilkårlige afgørelser.

Det kan fremføres imod fastsættelse af en høj kriminel lavalder, at dette vil medføre en større gruppe unge, der vil blive behandlet i det socialretlige system frem for det strafferetlige, uden samme retsgarantier. Man kan derfor argumentere for, at når man fastsætter en kriminel lavalder, må denne lavalder være absolut. Enten behandles børn under 15 år i det socialretlige system, eller så må man nedsætte den kriminelle lavalder, så børnene får samme retssikkerhedsmæssige garantier som garanteret i retsplejeloven. Ved indførelsen af retsplejelovens kapitel 75 b har politiet fået lovfæstet nogle magtbeføjelser, der på visse punkter er en skærpelse af hidtidig praksis på området omkring de unge lovovertrædere, men uden at de samme unge har fået medfølgende retsgarantier.

Det er i samme forbindelse blevet anført, at når børn under 15 år kan underlægges straffeprocessuelle tvangsindgreb, er der i realiteten tale om en indirekte nedsættelse af den kriminelle lavalder, hvilket bestyrkes af, at der er afsat midler til etablering af flere institutioner, hvor børn ned til 12 års alderen kan anbringes i lukket regi. Der er således argumenteret for, at en plan om udvidelse af pladser på særligt sikrede institutioner vidner om et forsøg på at ændre grundlæggende ideer og holdninger bag den kriminelle lavalder.⁸¹

Udgangspunktet for fastsættelse af en kriminel lavalder er, at børn under 15 år ikke skal kunne udsættes for straf i formel forstand, de skal i hvert fald ikke kunne udsættes for strafferetlige sanktioner. Men dette leder til spørgsmålet om, hvad der kan betragtes som straf. Straf defineres

⁸⁰ Unicef, Rachel Hodgkin og Peter Newell, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, fully revised edition, Geneva 2002, side 603.

⁸¹ Børnesagens Fællesråd høringsvar ang. betænkning nr. 1431/2003.

som en ubehagelighed, der af staten forsætligt påføres nogen som udtryk for misbilligelse af en lovovertrædelse. Det er tidligere anført, at der ved tale om anbringelser på sikrede afdelinger, er tale om ganske indgribende foranstaltninger, som af barnet kan opleves som straf, på trods af at hensynet i serviceloven bygger på et princip om støtte til barnet for at opnå et bedre liv. Hvorvidt sådanne anbringelser eller foranstaltninger efter serviceloven skal betragtes som straf, har Højesteret benægtet i U 2004.1047, hvorefter hjælpeforanstaltninger, der træder i stedet for straf, efter Højesterets opfattelse, ikke kunne anses for at medføre noget tab af velfærd. Den Europæiske Menneskerettigheds Domstol har dog fastslået, jf. Koniarska 12/10 2000 (dec.), at hjælpeforanstaltninger i kraft af anbringelse af unge på en sikret afdeling er en frihedsberøvelse i konventionens forstand. Dommen fra EMD udtaler sig ikke om, hvorvidt en frihedsberøvelse på en sikret ungdomsinstitution udgør en straf, men det konstateres, at anbringelse på en sikret institution udgør en frihedsberøvelse, og som ovenfor nævnt, kan frihedsberøvelse under visse omstændigheder føles som en straf.

9.2 Tilbageholdelse

Med hensyn til tilbageholdelse af børn under 15 år anfører udvalget, at på grund af den særlige belastning som tilbageholdelse må antages at udgøre for et barn, bør udgangspunktet være, at tilbageholdelse af børn under 15 år ikke må have en varighed ud over 6 timer, jf. § 821 a, stk. 4. Fristen er indsat med henblik på at understrege vigtigheden af, at tilbageholdelse af børn tidsmæssigt kun må udstrækkes i et omfang, som er strengt nødvendigt for, at tilbageholdelsens formål kan opnås.⁸² På trods af dette finder udvalget imidlertid ikke grundlag for at foreslå en absolut frist for tilbageholdelse på 6 timer, og en tilbageholdelse bør således, navnlig i sager om grov kriminalitet, kunne forlænges ud over 6 timer, hvis væsentlige hensyn til efterforskningen gør det påkrævet.⁸³

Tilbageholdelsen skal som udgangspunkt være så kortvarig som mulig. Det følger af § 821 a, stk. 4 samt efter Børnekonventionen, hvorefter anholdelse af børn alene må bruges som “en sidste udvej og for det kortest mulige tidsrum”, jf. artikel 37 (b). At en frihedsberøvelse af et barn, især i enrum, må betragtes som aldeles indgribende og muligt skadeligt gør det indlysende, at tilbageholdelse skal begrænses til et absolut minimum. Ifølge Børnekonventionen, og fortolkningsbidragene dertil, bør

⁸² Betænkning nr. 1431/2003 side 115.

frihedsberøvelse ikke ske, medmindre barnet er mistænkt for alvorlig kriminalitet eller er mistænkt for vedvarende at ville begå yderligere alvorlige strafbare forhold, og kun såfremt frihedsberøvelse ses som sidste mulige udvej.⁸⁴ Yderligere fremgår det, at frihedsberøvelse af børn bør begrænses til helt særlige tilfælde.⁸⁵ Betænkningen inddrager ikke Børnekonventionen i nævneværdigt omfang ved fastlæggelsen af de enkelte bestemmelsers indhold og omfang. Tilbageholdelse af børn er ikke begrænset til helt særlige tilfælde, som det fremgår af fortolkningsbidraget til Børnekonventionen.⁸⁶ Med hensyn til varigheden af tilbageholdelsen anføres det i betænkningen, at ved sammenligning med de nordiske lande, kan børn under 15 år i Norge indbringes til politistationen i indtil 4 timer. I Danmark må børn under 15 år derimod tilbageholdes i 6 timer, og i særlige tilfælde helt op til 24 timer. Transporten fra et sted i Danmark til et andet anføres som begrundelse for behovet for denne bestemmelse, f.eks. i tilfælde, hvor der skal foretages en retsmedicinsk undersøgelse af barnet. Hertil er det blevet anført, at de geografiske afstande i Norge er væsentligt større end i Danmark, hvorfor det synes tvivlsomt, om der er behov for at fravige 6 timers grænsen i sådanne tilfælde.⁸⁷

Regelsættet i Sverige omkring anholdelse af børn under 15 år er ikke helt klart. Anholdelse kan tilsyneladende ikke anvendes, men barnet kan dog pågribes og overdrages til politiet uden nogen tidsramme nævnes. Ifølge svensk ret er det vigtigt at bemærke, at hvis barnet ikke er fyldt 12 år, kan efterforskning kun påbegyndes, hvis det er særligt begrundet. Dette er relevant, idet fastsættelse af en nedre grænse for politiets indgreb er blevet debatteret. Det er blevet fremført, at børn under f.eks. 12 år, som er blevet foreslået som en nedre grænse, er så marginaliserede og socialt truede, at deres kriminalitet ikke må være en opgave for politiet, men derimod en opgave for de sociale myndigheder. Det rejser desuden et selvstændigt problem i henhold til Børnekonventionens artikel 37, at der ikke eksisterer en minimumsalder, hvorunder et barn ikke kan tilbageholdes af politiet.⁸⁸

Ulempen ved en nedre grænse på 12 år er, at politiet ikke har mulighed for at gribe ind og derved sørge for, at barnet får den tiltrængte behandling. Et væsentligt element i tankerne bag politiets indsats er, at kriminalitet kan betragtes som indikator for sociale problemer, og at pågribelsen derfor

⁸³ Betænkning nr. 1431/2003 side 91.

⁸⁴ General Assembly, United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"), resolution 40/33, 1995, rule 17.1 (b) .

⁸⁵ General Assembly, United Nations Standard Minimum Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, resolution 45/113, 1990, rule 2.

⁸⁶ Do

⁸⁷ Advokatrådets Retsudvalg, høringssvar ang. betænkning nr. 1431/2003.

i den forbindelse er en anledning til vurdering af behovet for støtte. Endvidere kan der argumenteres for, at en nedre grænse på 12 år ville støtte indsigtelsen om, at indførelsen af § 821 a er en indirekte nedsættelse af den kriminelle lavalder. Lovændringen gælder derfor som udgangspunkt alle børn under den kriminelle lavalder, bortset fra spørgsmålet om enrumsanbringelse, hvor det er et krav, ifølge forarbejderne til § 821 a, stk. 3, at barnet skal være fyldt 12 år.

Det må betragtes som positivt, at tilbageholdelse af børn under 15 år har fået klart hjemmelsgrundlag. Retstilstanden er dog blevet skærpet, bl.a. henset til norsk og svensk ret, ligeledes i forhold til de nærmere angivne retningslinier omkring tilbageholdelse, der før fremgik af Rigsadvokatens Meddelelse samt af Folketingets Ombudsmands afgørelse fra 1978. Dette er bl.a. begrundet i den stigende alvorlige kriminalitet blandt stadig yngre lovovertrædere, og det kan ligeledes ses i forhold til regeringens ønske om mærkbare konsekvenser over for blandt andet førstegangskriminelle, uanset karakteren af den begåede kriminalitet.⁸⁹

Skærpelsen af hidtidig praksis i forbindelse med magtanvendelse over for børn under den kriminelle lavalder fremgår af Rigsadvokatens Meddelelse. I meddelelsen fra 1998 fremgår det under afsnittet om magtmidler, i forhold til tilbageholdte børn under 15 år, at håndjern og lignende ikke må benyttes. Sammenligner man denne meddelelse med den nyeste fra 2004 fremgår det, at nu bør man ikke benytte håndjern og lignende. Hvor det i 1998, som er den meddelelse som udvalget henviser til i betænkningen, var ulovligt at anvende f.eks. håndjern, er der nu i den seneste meddelelse åbnet op for denne mulighed.

9.3 Enrumsanbringelse

Det er blevet anført i høringssvarene til betænkningen, at tilbageholdelse er et voldsomt indgreb for et barn og derfor aldrig bør foregå i enrum, men altid i selskab med tilkaldte forældre, repræsentanter for socialforvaltningen og lignende. Tilbageholdelse bør derfor kun kunne ske af sikkerhedsmæssige hensyn til barnet, og ikke af hensyn til efterforskningen. Tvingende hensyn til efterforskningen i sager om f.eks. vold og røveri bør tilgodeses ved etablering af et politimæssigt

⁸⁸ Unicef, Rachel Hodgkin og Peter Newell, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, fully revised edition, Geneve 2002, side 558.

⁸⁹ Regeringens handlingsplan mod volds- og ungdomskriminalitet, ”Stop volden”, 2002, side 1.

beredskab, der medfører, at barnet i givet fald kan overdrages til de stedlige socialforvaltninger eller børnesagkyndig ekspertise.⁹⁰

I relation til de internationale retskilder anføres det, at det må bero på en konkret vurdering, hvornår anbringelse af et barn i enrum kan siges at udgøre tortur eller anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling i henhold til Børnekonventionens artikel 37 og EMRK artikel 3. Enrumsanbringelse kan dog skabe tvivl om, hvorvidt Danmark lever op til sine internationale forpligtelser, hvorfor afvejningen må føre til, at der ikke bør være mulighed for sådan en anbringelse. I den forbindelse henføres der til U1999.1415H, der omhandlede varetægtsfængsling i isolation af en 15 og en 16 årig. Højesteret fandt, at der for unge under 15 år bør udvises den yderste tilbageholdenhed med anvendelse af varetægt i isolation, og at denne foranstaltning kun bør bringes i anvendelse, såfremt der foreligger helt ekstraordinære omstændigheder. Der argumenteres for, at selvom § 821 a, stk. 3 alene vedrører anbringelser af kortere varighed end varetægtsfængsling, må lignende betingelser gælde børn under 15 år, over for hvem en enrumsanbringelse selv af kortere varighed må antages at være et alvorligt angreb, hvorfor bestemmelsen bør afspejle de af Højesteret anførte betingelser.⁹¹

Ifølge EMRK er staten er forpligtet til at sikre, at den frihedsberøvede sikres opholdsforhold, som er forenelige med respekten for personens menneskelige værdighed, og at frihedsberøvelsen ikke praktiseres på en måde, som giver anledning til overlast eller medfører hårdere vilkår end nødvendigt. Staten skal også sikre, at den pågældendes helbred og velbefindende er tilstrækkeligt beskyttet.⁹² Det kan i relation til dette diskuteres, hvorvidt enrumsanbringelse af børn ned til 12 år i op til 6 timer giver anledning til overlast eller medfører hårdere vilkår end nødvendigt. Det vil i alle tilfælde være en konkret vurdering, men det giver anledning til overvejelser, om 6 timer i enrum ikke er i overkanten af at være et vilkår, der er hårdere end nødvendigt, også set i forhold til, at anbringelsen sker på et tidspunkt, hvor barnets skyld endnu ikke er fastlagt. Der kan endvidere henvises til udtalelsen fra Folketingets Ombudsmand i FOB 1978.262, hvor ombudsmanden gav udtryk for, at han ud fra principielle synspunkter fandt det betydningsfuldt, at politimesteren i Århus havde fastsat en ordning, hvorefter mistænkte børn under 15 år kun måtte tvangstilbageholdes i vagtløkkale, men ikke i venterum og detention.⁹³

⁹⁰ Børnerådet, høringssvar ang. betænkning nr. 1431/2003 side 2.

⁹¹ Institut for Menneskerettigheder, høringssvar ang. betænkning nr. 1431/2003.

⁹² Peer Lorenzen, Lars Adam Rehof, Tyge Trier, Nina Holst-Christensen og Jens Vedsted-Hansen, Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention med kommentarer, artikel 1-10, 2. udg., København 2003, side 118 og 119.

⁹³ Institut for Menneskerettigheder, høringssvar ang. betænkning nr. 1431/2003 side 3.

Efter indførelsen af § 821 a, stk. 3 er der således sket en skærpelse af reglerne over for børn under 15 år set i forhold til ombudsmandens udtalelse. De samme principielle synspunkter, som ombudsmanden henfører til i sin afgørelse omkring tvangstilbageholdelse i venterum og detention, burde være lige så gældende i dag som dengang, idet den kriminelle lavalder ikke har ændret sig siden 1978. Dog er det svært at udtale sig om, hvad ombudsmanden ville have sagt i dag, også set i relation til, at der er sket en stigning i den grovere kriminalitet siden 1978, og at lovovertræderne er blevet yngre.

Enrumssanbringelse er ydermere blevet sat i relation til Børnekonventionens artikel 37 (b), hvorefter anholdelse af børn alene må bruges som “en sidste udvej og for det kortest mulige tidsrum”. I lyset af, at frihedsberøvelse af et barn, herunder ikke mindst ved anbringelse i enrum, må betragtes som særdeles indgribende og muligt skadeligt for barnet, bør der indhentes uddybende oplysninger fra et særligt børnesagkyndigt hold om konsekvenserne for helt unge af en sådan enrumssanbringelse.⁹⁴

Der er ingen tvivl om, at isolation af voksne kan virke ødelæggende og handicappende, og at selv isolation i relativ kort tid kan få psykiske konsekvenser for indsatte i isolation. Denne konsekvens må være desto tydeligere, når der er tale om børn anbragt i isolation. Ud fra dette må man vurdere, hvorvidt muligheden for enrumssanbringelsen og overgrænsen på 6 timer er i orden. Selvom isolationsfængsling af voksne ikke umiddelbart kan sammenlignes med enrumssanbringelse af børn i op til 6 timer, må indgrebet vurderes relativt, idet et barn f.eks. ikke har det samme erfaringsgrundlag som en voksen har, hvorfor anbringelsen må føles tilsvarende mere indgribende. Man kan yderligere argumentere for, at i et land som Danmark, et af verdens rigeste lande, må det være muligt at bruge tilbageholdelsestiden af børn under 15 år mere konstruktivt end blot til indespærring. Det er endvidere betænkeligt, at politiets bemanning anføres som legitim grund til enrumssanbringelse. Man kan argumentere for, at hvis antallet af unge lovovertrædere er så stærkt stigende som statistikken viser i forhold til den grovere kriminalitet, så må der hos politiet og de sociale myndigheder iværksættes foranstaltninger og afsættes midler, der tager højde for den stigende belastning, som unge udgør på en politistation under en efterforskning. Det manglende mandskab, der bl.a. begrundes enrumssanbringelse, vil jo udgøre et stadigt stigende problem, hvis statistikken fortsætter som hidtil. Politiet bør derfor få stillet ekstra mandskab eller eventuelle

⁹⁴ Advokatrådets Retsudvalg, høringsvar ang. betænkning nr. 1431/2003 side 1.

specielle opbevaringsrum til rådighed, så det ikke skulle blive nødvendigt at enrumsanbringe et barn i detentionen.

I politiloven er der en overgrænse på 4 timers detentionsanbringelse for børn over 12 år, hvorefter barnet skal overgives til enten forældrene eller de sociale myndigheder. Det burde være muligt, efter retsplejeloven, at overgive barnet efter samme tidsrum til mere passende personale end politifolk på en politistation, uden at ødelægge efterforskningen. Politiloven anerkender desuden, at der bør udvises den største varsomhed med at udsætte børn for anbringelse i detention og bør kun ske, hvor anden anbringelse af barnet ikke er forsvarligt i forhold til barnet selv eller andre. Den nævnte tidsfrist på 4 timer i politiloven skal således først og fremmest iagttages af hensyn til barnet selv, men fristerne skal også ses i lyset af, at politiets beredskab, i tilfælde hvor en overgivelse til forældremyndighedsindehaverne eller lignende ikke kan eller bør finde sted, bør ligge hos de sociale myndigheder og ikke hos politiet, i forhold til børn og unge under 18 år. Hermed erkendes det således i politiloven, at politistationen ikke er det rigtige sted at opbevare børn under 15 år, men at en sådan opbevaring snarere er et job for de sociale myndigheder.

Det er væsentligt at holde sig for øje, omkring tilbageholdelse og enrumsanbringelse af børn under 15 år, at disse indgreb ikke må blive en straf i sig selv, hvilket man kan argumentere for sker, set med barnets øjne, hvis der er tale om tilbageholdelse i op til 24 timer, hvoraf de 6 timer måske har været i enrum. Barnets velbefindende tilgodeses i sidstnævnte forbindelse ved tilstedeværelse af en person fra de sociale myndigheder. Dertil anføres i betænkningen, at der i praksis er set eksempler på, at en repræsentant fra de sociale myndigheder, der tilkaldes af politiet i anledning af afhøring m.v. slet ikke eller ikke med den fornødne hurtighed kommer til stede.⁹⁵ Derfor taler samme hensyn til barnet, at efterforskningen bliver så kortvarig og så effektiv som mulig. Inddragelse af de sociale myndigheder, såvel som evt. transport til en social institution kan virke voldsomt, hvis efterforskningen på politistationen alligevel ville være af begrænset varighed. Som anført i U1995.536Ø må frihedsberøvelsen ikke udstrækkes unødigt, f.eks. grundet ventetid på en repræsentant for de sociale myndigheder.

Tilbageholdelsen og enrumsanbringelsen er af hensyn til efterforskningen og, ifølge udvalget, på sigt af hensyn til barnet selv, så barnet får hjælp og mulighed for at komme ud af det kriminelle mønster. Uanset dette kan det ikke afvises, at tilbageholdelse, især i mere end 6 timer og evt.

⁹⁵ Betænkning nr. 1431/2003 side 124.

kombineret med enrumsanbringelse, får en pønalt virkning over for børn under 15 år, uagtet at formålet ikke er at straffe. Dette især henset til, at lovændringen bl.a. blev gennemført ud fra et synspunkt om, at hovedhensynet i bund og grund lå hos de belastede unge, der var på vej ud i en kriminel løbebane, og at hensynet således var af socialretlig frem for strafferetlig karakter. Reglerne skal bekæmpe kriminalitet og holde børnene væk fra en kriminel løbebane, hvilket er et legitimt hensyn, men spørgsmålet er om midlet er acceptabelt. Der må trods alt være grænser for, hvor langt man må gå i forhold til indgreb af straffeprocessuel karakter over for børn under 15 år, med argumentet om, at indgrebene i sidste ende sker af hensyn til børnene selv.

9.4 Advokatbeskikkelse

Spørgsmålet om, hvorvidt der skal ske advokatbeskikkelse efter § 821 e beror på en konkret vurdering, hvorefter at der i tilfælde hvor barnet skal afhøres om forhold, der efter lovgivningen i almindelighed vil medføre fængselsstraf, kan beskikkes en advokat, forudsat der skønnes at være et ganske særligt behov herfor. Hertil er blevet anført, at bestemmelsen i § 821 e ikke bør stille krav til både karakteren af lovovertrædelsen og til at der skønnes at være et ganske særligt behov. Bestemmelsen indebærer, at et barn under 15 år har vanskeligere ved at få en advokat beskikket end en voksen person, som afhøres om samme forhold. Uanset at barnet er under den kriminelle lavalder og således ikke kan straffes for forholdet, vil barnet have behov for advokatbistand. Der henvises i den forbindelse til Børnekonventionens artikel 37 (d), hvorefter børn der er berøvet deres frihed, har ret til juridisk bistand. Hvorvidt frihedsberøvelse af børn under 15 år er omfattet af denne bestemmelse eller ej, bør der være adgang til advokatbeskikkelse, henset til, at de foranstaltninger, der kan blive tale om at iværksætte over for barnet, må betragtes lige så indgribende for barnet som kortvarige frihedsberøvelser, uanset at der ikke bliver tale om egentlige strafferetlige sanktioner.⁹⁶ Konflikten mellem retsplejelovens § 821 e og Børnekonventionens artikel 37 (d) aktualiseres, idet Børnekonventionen ikke sonderer mellem de typer sager, hvor et frihedsberøvet barn har ret til juridisk bistand. Når man umiddelbart læser artikel 37 (d) fremstår retten til juridisk bistand som gældende ved alle frihedsberøvelser af børn, og ikke kun i sager hvor barnet har "et ganske særligt behov". Det kan i den forbindelse fremhæves, at tilbageholdte børn under den kriminelle lavalder per definition er i en sårbar tilstand og derfor har et ganske særligt behov for advokatbistand, forudsat at sagen og tilbageholdelsens varighed ikke er af bagatelagtig karakter. I samme

⁹⁶ Advokatrådets Retsudvalg, høringsvar ang. betænkning nr. 1431/2003 side 2.

forbindelse kan anføres, at en advokats tilstedeværelse kan være nødvendig, i hvert fald i situationer hvor der mulighed for, at barnet kan blive underlagt en såkaldt socialpædagogisk foranstaltning. Politiet kan i samarbejde med de sociale myndigheder være overbevist om, at barnet har gjort sig skyldig i en overtrædelse, evt. i medvirken med ung over 15 år. Udvalget anfører f.eks., at efterforskningen i en række tilfælde har været rettet mod flere mistænkte, hvoraf nogle er under og andre er over 15 år.⁹⁷ I den forbindelse kan det anføres, at den unge over den kriminelle lavalder har mulighed for at få sin sag forelagt en dommer, hvis der rejses tiltale, og derved mulighed for at blive frikendt, hvorimod barnet under 15 år er underlagt de sociale myndigheders vurdering, og har derfor ikke de samme straffeprocessuelle retsgarantier. Ved retsstillingen som den er nu, er der risiko for at ende i en situation, hvor den unge over 15 år bliver frikendt i retten for en tiltale, som barnet under 15 år ikke har mulighed for at få bedømt, og derfor er underlagt de sociale myndigheders vurdering, der måske lægger til grund, at barnet er skyldig i en overtrædelse. På den baggrund er det betænkeligt for retssikkerheden, at unges retsstilling i samme sag afhænger af, om barnet er fyldt 15 år eller ej. Hvis barnet under 15 år havde været repræsenteret af en advokat, kunne advokaten medvirke til oplysningen af, hvorvidt gerningsindholdet kunne anses for opfyldt osv.

Argumenter, der kan anføres imod en form for obligatorisk advokatbeskikkelse er, som af udvalget anført, hensynet til barnets bedste. Hvis et barn under 15 år er ved at komme ud i en kriminel løbebane, er der behov for at gribe fat i barnet og bidrage med en positiv voksenkontakt, evt. i kraft af sociale hjælpeforanstaltninger efter serviceloven. Det er derfor vigtigt og afgørende, at politiet kan tage visse efterforskningsskridt, også for at klarlægge, om barnet har behov for hjælp. Disse efterforskningsskridt bør ikke besværliggøres ved medvirken af en advokat, der bl.a. kan orientere barnet om retten til ikke at udtale sig, eftersom det ikke kommer hverken samfundet eller barnet til gavn, at kriminaliteten kan fortsætte ufortrødent, uden at politiet har hjemmel til at gribe ind. Ydermere kan anføres, at ved at inddrage advokater i sager om børn, der tilbageholdes af politiet, nærmer børnenes retsstilling sig "sigtedes rettigheder", hvorved sagsforløbet bliver mere procesliggjort, hvilket også kan medføre stigmatisering af børnene. Ved at inddrage advokater som en obligatorisk følge af kontakten med politiet er der derudover en risiko for, at man indirekte får anfægtet den kriminelle lavalder, eftersom børnenes retsstilling således nærmer sig retsstillingen, der gælder for børn over den kriminelle lavalder. Det er vigtigt, at der eksisterer et markant skel

⁹⁷ Betænkning nr. 1431/2003 side 81.

mellem enten at være over eller under den kriminelle lavalder, henholdsvis at kunne udsættes for straf , og ikke at kunne underlægges strafferetlige foranstaltninger, eller noget der minder om.

10.0 Konklusion

I 2004 blev en lov om ændring af retsplejeloven vedtaget vedrørende straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder. Lovændringen blev gennemført på baggrund af en betænkning fra Strafferetsplejeudvalget, idet der bl.a. var et behov for at indføre klar hjemmel i lovgivningen for politiet til at tilbageholde børn under 15 år i forbindelse med mistanke om kriminalitet. Hjemmel til tilbageholdelse og anbringelse i forbindelse med tilbageholdelse af børn var før reguleret i Rigsadvokatens Meddelelse. Lovændringen medførte en indsættelse af § 821 a i retsplejeloven, hvilket tydeliggjorde politiets hjemmel til bl.a. tilbageholdelse af børn under 15 år i op til 24 timer, og samtidig blev der indført hjemmel til enrumsanbringelse af børn i op til 6 timer.

Lovændringen skal ses i forhold til, at behovet for efterforskning i sager vedrørende unge lovovertrædere er blevet større, idet statistikken viser, at der er sket en stigning i antallet af alvorlige personfarlige forbrydelser såsom vold og røveri, begået af børn under 15 år. Politiet skal derfor kunne efterforske disse sager, bl.a. for at klarlægge omfanget af kriminaliteten til brug for de sociale myndigheders foranstaltninger efter den sociale lovgivning. Efterforskningsmidlerne i henhold til retsplejeloven er således begrundet i hensynet til barnet, der på den ene side skal forstå alvoren af den begåede kriminalitet og på den anden side have hjælp til at komme ud af et kriminelt mønster.

Indførelsen af § 821 a i retsplejeloven giver anledning til retspolitiske overvejelser, særligt i relation til Danmarks forpligtelser efter Børnekonventionen i forhold til børns retssikkerhed. Børnekonventionen fordrer et princip om, at barnets bedste skal komme i første række. Det fremgår derudover af konventionen, at tilbageholdelse af et barn skal følge lovens forskrifter og kun må bruges som sidste udvej og for det kortest mulige passende tidsrum. Efter retsplejeloven må tilbageholdelse af børn under 15 år ske i op til 24 timer af efterforskningsmæssige grunde. Der er endvidere mulighed for at anbringe et barn i op til 6 timer i enrum. En sådan frihedsberøvelse af et barn, især i enrum, må betragtes som aldeles indgribende og muligt skadeligt for barnet, hvilket gør det indlysende, at tilbageholdelse skal begrænses til et absolut minimum. Man må endvidere også vurdere indgreb, som tilbageholdelse og enrumsanbringelse, ud fra en betragtning om, at den kriminelle lavalder på 15 år er fastlagt ud fra kriterier, der bygger på, at børn under denne alder antages at savne den modenhed, som rimeligvis må være en forudsætning for strafansvar. Børn

under denne alder må således nyde større beskyttelse, hvorfor tilbageholdelse og enrumsanbringelse må antages at være et alvorligt indgreb. Der bør derfor udvises den største varsomhed ved anbringelse af børn i f.eks. detention, hvilket også fremgår af forarbejderne til politiloven, som indførelsen af § 821 a bl.a. bygger på.

Når et barn under 15 år tilbageholdes, eller i øvrigt udsættes for straffeprocessuelle tvangsindgreb, giver det anledning til spørgsmålet om, hvorvidt der skal ske advokatbeskikkelse. Efter loven beror det på en konkret vurdering, hvorefter barnet kan få beskikket en advokat, hvis barnet skal afhøres om forhold, der efter lovgivningen i almindelighed ville medføre fængselsstraf, forudsat der skønnes at være et ganske særligt behov. Bestemmelsen om advokatbeskikkelse indebærer, at et barn under 15 år har vanskeligere ved at få beskikket en advokat end en voksen person, som afhøres om samme forhold. Uanset at barnet er under den kriminelle lavalder, og således ikke kan straffes for forholdet, vil barnet have behov for advokatbistand, bl.a. under henvisning til Børnekonventionen, hvorefter børn der er berøvet deres frihed, har ret til juridisk bistand. Problemstillingen om advokatbeskikkelse understreges af tilfælde, hvor børn under 15 år pågribes for et forhold sammen med unge, der er over den kriminelle lavalder. Her vil sagerne blive behandlet i henholdsvis det sociale og det strafferetlige system. Børn under 15 år har ikke de samme straffeprocessuelle retsgarantier efter serviceloven, og samme sag kan risikere med at blive vurderet med forskelligt udfald. På den baggrund er det betænkeligt for retssikkerheden, at et barns retsstilling afhænger af, om barnet er fyldt 15 år eller ej, uagtet at børn under 15 år ikke kan straffes i straffeprocessuel forstand. Foranstaltninger efter serviceloven kan virke lige så indgribende som straf.

Det må betragtes som positivt, at tilbageholdelse af børn under 15 år har fået klart hjemmelsgrundlag, men samtidig er retstilstanden over for børn skærpet, hvilket kan ses i forhold til tidligere praksis, udtrykt i en udtalelse fra Folketingets Ombudsmand, samt i de retningslinier for politiets magtanvendelse, der fremgår af Rigsadvokatens Meddelelse fra 2004, set i forhold til meddelelsen fra 1998.

I den forbindelse er indførelsen af reglerne om tilbageholdelse og enrumsanbringelse begrundet i hensyn til efterforskningen og, ifølge udvalget, på sigt af hensyn til barnet selv, så barnet får hjælp og mulighed for at komme ud af det kriminelle mønster. Uanset dette kan det ikke afvises, at

tilbageholdelse, især i mere end 6 timer og evt. kombineret med enrumsanbringelse, får en pønalt virkning over for børn under 15 år, uagtet at formålet ikke er at straffe. Dette især henset til, at lovændringen bl.a. blev gennemført ud fra et synspunkt om, at hovedhensynet i bund og grund lå hos de belastede unge, der var på vej ud i en kriminel løbebane, og at hensynet således var af socialretlig frem for strafferetlig karakter. Reglerne skal bekæmpe kriminalitet og holde børnene væk fra en kriminel løbebane, hvilket er et legitimt hensyn, men spørgsmålet er om midlet er acceptabelt. Der må trods alt være grænser for, hvor langt man må gå i forhold til indgreb af straffeprocessuel karakter over for børn under 15 år, med argumentet om, at indgrebene i sidste ende sker af hensyn til børnene selv.

Det kan diskuteres, hvorvidt reglerne er i overensstemmelse med Børnekonventionen. Det konstateres, at der melder sig en række sikkerhedsmæssige betænkeligheder ved de gennemførte bestemmelser i retsplejeloven. Det forekommer, at en øget kriminalitetsbekæmpelse udtrykt ved indførelsen af § 821 har store omkostninger for børns retssikkerhed set i forhold til, at Danmark har forpligtet sig til at tilgodese barnets bedste ved ratificeringen af Børnekonventionen, og set i forhold til, hvad der er acceptabelt at udsætte børn for. Der er ikke blevet taget direkte stilling til reglerne i praksis, og reglernes rækkevidde er derfor stadig uafklarede. Balancegangen skal være, at hensynet til barnets bedste tilgodeses uden at hensynet til efterforskningen nedprioriteres, og omvendt. Spørgsmålet er, om dette kan lade sig gøre i praksis. Det vil altid være en afvejning af hensyn, og spørgsmålet er, om hensynene i denne situation er afvejet rigtigt.

Executive summary

This thesis deals with the amendment in the Danish criminal procedure code regarding children under the age of criminal responsibility. The new rules give the police the opportunity of imposing deprivation of liberty of up to 24 hours or solitary confinement of up to 6 hours. Furthermore the amendment to the act only allows the detained child access to legal aid in certain cases.

The amendment to the act is compared with Norwegian and Swedish law, and it is found that there exists wider access for detention as well as duration of detention according to the Danish rules.

The introduction of the amendment to the act needs to be considered with regards to the increase in serious crime such as violence and robbery committed by very young offenders. There is therefore a need to give the police access to take further investigative steps towards children under the age of 15.

The thesis discusses which qualms the amendment to the act raises in relation to juvenile justice for children under the age of 15. It is found that the introduction of § 821 a gives rise to qualms in relation to the length of the deprivation of liberty, the use of solitary confinement and lack of legal aid. The thesis further discusses whether the amendment to the act is in accordance with the Convention on the Rights of the Child. It is found that there are a number of issues relating to the amendment to the act in the Danish criminal procedure code. It seems that the increased efforts to reduce crime with the introduction of § 821 a have significant costs in relation to juvenile justice, this especially considering that Denmark is obliged to consider the best interest of the child with its ratification of the Convention on the Rights of the Child. Due to the recent implementation of the amendment, it is still too early to analyse the effects on juvenile justice.

Litteraturliste

Bøger:

Vagn Greve og Jørn Vestergaard, *Strafansvar*, 4. udg., København 2002.

Knud Waaben, *Strafferettens almindelige del, Ansvarslæren*, 4. udg., København 1997

Betænkninger:

Betænkning nr. 728/1974 om anholdelse og varetægt.

Betænkning nr. 1410/2002 om politilovgivning

Betænkning nr. 1431/2003 om straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder.

Artikler:

Vagn Greve, *Får eller ulve*, Tidsskrift 3-4/2004 s. 284 - 310, udgivet af

Juridiska Föreningen i Finland. Artiklen "Får eller ulve" kan findes på linket:

http://www.jur.ku.dk/medarbejdere/vagngreve/faar_eller_ulve.pdf

Unicef, Innocenti Digest 3, "*Juvenile Justice*", Italien, 1998. Artiklen kan findes på linket:

<http://www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest3e.pdf>

Afgørelser:

Ugeskrift for Retsvæsen 1999.1415 H

Ugeskrift for Retsvæsen 2004.1047 H

Afvisningsafgørelse fra Den Europæiske Menneskerettigheds Domstol, "Koniarska" 12/10 2000.

Bekendtgørelser:

Socialministeriets bekendtgørelse nr. 79 af 4. februar 1998, om *kommunens bistand til børn og unge i forbindelse med uden- og indenretlig afhøring*.

Forskrifter:

Lov om rettens pleje, LBK nr. 961 af 21/09/2004

Straffeloven, LBK nr. 960 af 21/09/2004

Lov om politiets virksomhed, Lov nr. 444 af 05/06/2004

Lov om social service, LBK nr. 97 af 17/02/2005.

Love / konventioner med kommentarer:

Peer Lorenzen, Lars Adam Rehof, Tyge Trier, Nina Holst-Christensen og Jens Vedsted-Hansen, *Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention* med kommentarer, artikel 1-10, 2. udg., København 2003.

Unicef, Rachel Hodgkin og Peter Newell, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, fully revised edition, Geneve 2002.

Bo Von Eyben, Jan Pedersen og Thomas Rørdam, Karnov, *Retspleje og strafferet*, København 2004.

Høringssvar vedrørende betænkning nr. 1431/2003:

Advokatrådets Retsudvalg, <http://www.advokatsamfundet.dk/default.asp?ID=4775>

Børnerådet, <http://www.boerneraadet.dk/sw1890.asp>

Børnesagens Fællesråd, <http://www.boernesagen.dk/site/2701.htm>

Institut for Menneskerettigheder, http://www.humanrights.dk/hoeringssvar/alle/n55_03/

Andet:

Folketingets Ombudsmand udtalelse fra 1978, side 262.

Rigsadvokatens Meddelelse nr. 7/1998.

Rigsadvokatens Meddelelse nr. 5/2003.

Rigsadvokatens Meddelelse nr. 2/2004.

Rigsadvokaten Informerer nr. 32/2004.

Regeringens handlingsplan mod volds- og ungdomskriminalitet, ”*Stop volden*”, 2002.

Justitsministeriets Ekspertgruppe, *Rapport om ungdomskriminalitet*, 2001.

Børnerådet, nordisk rapport om begrebet ”*Barnets bedste i nordisk perspektiv*”, 1999.

General Assembly, *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice* (“The Beijing Rules”), resolution 40/33, 1995.

General Assembly, *United Nations Standard Minimum Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*, resolution 45/113, 1990.

Folketingets Retsudvalg, http://www.ft.dk/Samling/20031/udvtilag/REU/L133_bilag12.htm